

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ – Прикладної економіки і менеджменту ім. Г.Е. Вейнштейна

Кафедра – Цифрових технологій фінансових операцій

Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма – «Облік і аудит»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**на тему: «Облік та аудит дебіторської заборгованості у ТОВ
«ДРУЖБА СВК»**

ШИФР КРБ.ЦТФО.1.153-03.2.1

Здобувачки _____ Георгієва Д.В.

Керівник _____ доц. Євтушевська О.О.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від ”10“ червня 2024 р., протокол № 15.

Завідувачка кафедри

цифрових технологій фінансових операцій _____ Галина ТКАЧУК

Одеса – 2024 рік

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ – Прикладної економіки і менеджменту ім. Г.Е. Вейнштейна

Кафедра – Цифрових технологій фінансових операцій

Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма – «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри

цифрових технологій фінансових операцій

« ____ » _____ 202_ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Георгієвій Дарині Валеріївні

---

1. Тема роботи *«Облік та аудит дебіторської заборгованості заборгованості у ТОВ «ДРУЖБА СВК»*

Затверджена наказом ОНТУ від 04 квітня 2024 р. наказ № 153-03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи *5 червня 2024 р.*

3. Вихідні дані роботи *Звітні дані про діяльність підприємства за 2021-2022р.р.*

4. Перелік питань, які потрібно розробити *Теоретичні основи обліку та аудиту дебіторської заборгованості. Організаційно-економічна характеристика підприємства та аналіз фінансових показників підприємства за 2021-2022 рр. Особливості організації бухгалтерського обліку та аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві. Висновки та пропозиції.*

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання *14 лютого 2024 р.*

Керівник _____ доц. Євтушевська О.О.

Завдання прийняв до виконання _____ Георгієва Д.В.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
<i>1. Розробка теоретичного розділу кваліфікаційної роботи</i>	14.02.24 - 20.03.24	
<i>2. Організаційно-економічна характеристика підприємства</i>	21.03.24 - 21.04.24	
<i>3. Організація обліку та аудиту об'єкта дослідження на підприємстві</i>	22.04.24 - 28.05.24	
<i>4. Оформлення кваліфікаційної роботи</i>	29.05.24 - 6.06.24	

Здобувач-дипломник _____ Георгієва Д.В.

Керівник роботи _____ доц. Євтушевська О.О.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-дипломник _____ Георгієва Д.В.

А Н О Т А Ц І Я

кваліфікаційної роботи на тему: «Облік та аудит дебіторської заборгованості у ТОВ «ДРУЖБА СВК»

Актуальність теми полягає в тому, що результативна діяльність системи розрахунків підприємства зі споживачами, замовниками та іншими дебіторами дає змогу підвищити платоспроможність суб'єкта господарювання, збільшити оборотність активів.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. У першому розділі на основі вивчення законів та законодавчих актів розкриваються теоретико-методичні основи обліку та аудиту дебіторської заборгованості, понятійний апарат і класифікація дебіторської заборгованості, методики економічного аналізу дебіторської заборгованості, а також синтетичний і аналітичний облік розрахунків з дебіторами на підприємстві.

В другому розділі представлений фінансово-економічний аналіз діяльності ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2021–2022 рр. з поглибленим аналізом дебіторської заборгованості.

Третій розділ роботи присвячено особливостям бухгалтерського та податкового обліку дебіторської заборгованості на даному підприємстві. Саме в ньому характеризуються конкретні положення облікової політики, організація бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, укладання звітності відповідно до П(С)БО.

У завершальній частині кваліфікаційної роботи сформульовані пропозиції і рекомендації по удосконаленню фінансового обліку і аудиту дебіторської заборгованості у ТОВ «ДРУЖБА СВК».

Кваліфікаційна робота містить:

текстової частини – 72 стор.

таблиць – 21

рисуноків – 18

ЗМІСТ

Вступ	6
1. Теоретико-методичні основи обліку та аудиту дебіторської заборгованості	9
1.1. Понятійний апарат дебіторської заборгованості	9
1.2. Класифікація дебіторської заборгованості	15
1.3. Синтетичний і аналітичний облік розрахунків з дебіторами на підприємстві	25
1.4. Контроль достовірності облікової інформації щодо розрахунків з дебіторами на підприємстві	33
Висновки до першого розділу	38
2. Фінансово-економічний аналіз діяльності ТОВ «ДРУЖБА СВК»	40
2.1. Техніко-економічна характеристика підприємства	40
2.2. Аналіз динаміки та структури дебіторської заборгованості підприємства	43
2.3. Аналіз фінансових результатів діяльності	45
2.4. Аналіз фінансового стану	48
Висновки до другого розділу	51
3. Організація бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості у ТОВ «ДРУЖБА СВК»	53
3.1. Загальна характеристика організації бухгалтерського обліку на підприємстві	53
3.2. Організація на підприємстві обліку дебіторської заборгованості	56
3.3. Аудит дебіторської заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК»	61
Висновки до третього розділу	68
Висновки та пропозиції	70
Список використаних джерел	73
Додатки	

ВСТУП

Організація обліку та аудиту дебіторської заборгованості має стратегічне значення для підприємств будь-якої галузі та форми власності. Результати цього процесу безпосередньо впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємства, виконання плану доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей його розвитку в умовах ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності.

Підвищена увага до стану дебіторської заборгованості пов'язана із необхідністю врахування змін бізнес-середовища, що змушує суб'єктів господарювання знаходити нові підходи до оптимізації цього процесу, опрацьовувати нові форми та методи аналізу дебіторської заборгованості, розробляти системи оцінки показників стану розрахунків з використанням новітніх досягнень у галузі сучасних інформаційних технологій для автоматизації обробки потрібної інформації та прийняття відповідних управлінських рішень.

Методика обліку, контролю, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості є невід'ємною частиною системи бухгалтерського обліку підприємства та його фінансової звітності. Їх важливість великою мірою визначається необхідністю гармонізації теорії та практики вітчизняного бухгалтерського обліку відповідно до вимог міжнародних стандартів.

Виходячи з цього всі зазначені вище обставини обґрунтовано доводять актуальність теми роботи.

Питанням обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості присвячені наукові праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Значний внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів бухгалтерського обліку та економічного аналізу зробили такі вітчизняні вчені, як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, А.М. Герасимович, С.Ф. Голов, З.В. Гуцайлук, Й.Я. Даньків, В.І. Єфіменко, Л.М. Кіндрацька, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, Ю.А. Кузьмінський, В.Г. Лінник, Є.В. Мних, І.М. Парасій-Вергуненко, О.А. Петрик,

В.В. Сопко, В.Г. Швець, а також зарубіжні вчені І. Бернар, К. Друрі, Ж.-К. Коллі, Д. Стоун, К. Хітчинг та ін.

Метою роботи є дослідження теоретичних, науково-методичних та прикладних питань з обліку, аудиту і аналізу дебіторської заборгованості та розробки пропозицій вдосконалення обліку, аналізу та аудиту на підприємстві.

Відповідно до зазначеної мети визначено наступні взаємопов'язані завдання теоретичного, методичного, організаційного та практичного характеру дослідження:

- дослідити економічну сутність дебіторської заборгованості з урахуванням положень міжнародних та вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності;
- розкрити практику організації та застосування методики обліку дебіторської заборгованості з урахуванням сучасних вимог до них;
- дослідити види та порядок здійснення контролю дебіторської заборгованості на підприємстві;
- проаналізувати стан дебіторської заборгованості та ефективність управління дебіторською заборгованістю на базовому підприємстві за даними фінансової звітності та на основі результатів контролю та аналізу запропонувати управлінські рішення;
- визначити основні концепції аудиту розрахунків дебіторської заборгованості.

Об'єктом дослідження є процес обліку і аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методично-організаційних та практичних аспектів бухгалтерського обліку, економічного аналізу та аудиту дебіторської заборгованості.

Базою для дослідження обрано ТОВ ««ДРУЖБА СВК»», в якому є всі можливості для проведення дослідження.

Джерельною базою дослідження стали законодавчі акти й постанови Верховної Ради України, Укази Президента України, Кабінету Міністрів

України, матеріали державних податкових та статистичних органів України, а також інші нормативні документи. У роботі використано статистичну звітність Державного комітету статистики України (Держкомстату), первинні бухгалтерські документи, реєстри та звітність базового підприємства, а також інформація зі всесвітньої інформаційної мережі Інтернет.

Загальна структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст кваліфікаційної роботи становить 72 стор., містить 21 таблиця, 18 рисунків, список використаних джерел з 45 найменувань.

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

1.1. Понятійний апарат дебіторської заборгованості

Перехід України до ринкової економіки та створення господарського механізму нового типу тісно пов'язані з пошуком засобів підвищення ефективності діяльності підприємств й економіки країни в цілому. Вирішення цієї проблеми безпосередньо залежить від багатьох чинників, серед яких одним з найвагоміших є удосконалення системи розрахунків між підприємствами.

Розрахунки - одне з найбільш масових явищ у господарському житті будь-якого підприємства. У процесі господарської діяльності підприємство вступає в розрахункові відносини з іншими підприємствами, організаціями, установами, бюджетом, профспілкою, працівниками, фізичними особами. Ці взаємовідносини ґрунтуються на використанні грошей у їх функціях - коштів обігу і платежу. При цьому підприємство водночас є постачальником для одних і покупцем для інших [19]. Наявність дебіторської заборгованості в структурі активів підприємства не завжди можна оцінювати однозначно. Неможливо говорити про ефективну структуру активів підприємства, якщо частка дебіторської заборгованості складає 40-50% загального обсягу оборотних активів. Кількісна величина дебіторської заборгованості визначається двома факторами:

- обсяг реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в кредит;
- проміжок часу між реалізацією товарів та отриманням грошових коштів (період оборотності дебіторської заборгованості).

Теоретичним підґрунтям для розгляду сутності поняття «дебіторська заборгованість» є розкриття сутності таких категорій як: «борг», «заборгованість», «дебітор», «розрахунки». Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Так, автори фінансового словника Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. дають визначення заборгованості як сумі фінансових зобов'язань чи грошового боргу, яке підлягає погашенню. Майже ідентичним є поняття заборгованості у економічному словнику, а саме як сумі невиконаного зобов'язання, несплаченого боргу. Ми погоджуємося з думкою авторів щодо виділення окремо таких категорій, як зобов'язання і борг. Борг – це грошова сума, взята в позичку на певний термін і на певних умовах. Поняття боргу є вужчим, ніж поняття зобов'язання.

Зобов'язання у бухгалтерському обліку визначається як оформлені договором цивільно-правові відносини, в силу яких одна сторона зобов'язана здійснити на користь іншої сторони певні дії або утриматись від певних дій, та як сума коштів, яка повинна бути сплачена на певну дату в майбутньому, або існуючі (завдяки минулим операціям чи подіям) зобов'язання підприємства щодо передачі певних активів чи надання послуг іншому підприємству у майбутньому. Зобов'язання існує тільки тоді, коли йому відповідає нормативно-правовий документ. Тобто, зобов'язання – це виконання певних дій або, навпаки, утримання від дій. Слід зазначити, що Білик М.Д. також розрізняє поняття «зобов'язання» і «борг», але разом з тим дає визначення боргу як зобов'язанню особи перед іншою особою, що є не досить коректним.

Категорія «зобов'язання» тісно пов'язана з категоріями «розрахунки» і «заборгованість». При визначенні терміну «розрахунки» виникають дискусії, які можна виділити в три основні позиції. Відповідно до першої з них, розрахунки – це система взаємовідносин. Прихильники другої позиції вважають розрахунки безпосередньо взаємовідносинами (без використання слова «система»). Третя група вчених лише пояснює економічну сутність розрахунків без наведення їх визначення.

Сучасне трактування поняття «дебіторська заборгованість» з'явилося ще у 8 ст. н.е. Е.Дегранж, Дж.Дзаппи зробили значний внесок, адже вони почали розглядати дебіторську заборгованість як один з показників, що характеризує фінансовий стан підприємства – показник його фінансової конкурентоспромож-

ності, тобто кредитоспроможності, платоспроможності, виконання зобов'язань перед іншими підприємствами. С.І.Корецький дає відмінне від попереднього визначення дебіторської заборгованості: «взаємовідносини двох осіб, що укладають угоду, можна подати двома латинськими термінами: «дебет» (винен) і кредит (вірить комусь). Так, у разі, коли особа, яка позичає комусь кошти, вірить – це кредит, і тоді вона іменується кредитором, особа, яка одержує позику, стає винною – це дебет, і тоді вона іменується дебітором» [23].

За часом визначення понять «дебітор» і «дебіторська заборгованість» суттєвих змін не зазнали, але з розвитком бухгалтерського обліку і фінансів ці поняття удосконалювалися. Так уже в 1904 році А.З.Попов дебіторську заборгованість називає «боргом на користь підприємства» і визначає як «ту чи іншу частину господарських засобів підприємства, що вибула зі складу даного підприємства і перебуває у фактичному розпорядженні інших підприємств, виконуючи там роль капіталу» [30]. Проведений нами аналіз визначень сутності поняття «дебіторська заборгованість» у спеціальній економічній літературі свідчить про відсутність єдиного його визначення різними авторами. Різні підходи можна згрупувати у сім груп, які описано в таблиці 1.1.

Цікавий підхід до тлумачення дебіторської заборгованості у закордонних авторів. Так, *accountsreceivable* (анг.) поряд із дебіторською заборгованістю має такі варіанти перекладу: рахунки до отримання, рахунки дебіторів, дебітор за розрахунками. Зокрема, як зазначають Д. Стоун та К. Хітчинг: дебіторська заборгованість має назву «рахунки до отримання», а дебітори – це особи, які винні гроші за товари і послуги, вже одержані, але неоплачені ними. Професори Гарвардського університету Зві Боді і Роберт К. Мертон визначають дебіторську заборгованість як «рахунки до отримання», зазначаючи, що це та сума, яку покупці продукції повинні виплатити корпорації (підприємству).

Західні економісти часто приймають поняття «кредитна політика» та «політика управління дебіторською заборгованістю» як цілісну категорію. Так наприклад, Дж. Ван Хорн взагалі розглядає дебіторську заборгованість як кількісний результат, що виникає у результаті реалізації кредитної політики

підприємства, а БартЕдвардс, у своїй книжці «Кредитний менеджмент» взагалі використовує поняття «дебіторська заборгованість», суто як термін обліку.

Іншим ключовим поняттям, яке розкриває сутність дебіторської заборгованості є «дебітор» (від латинського debitum – борг, обов’язок). Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Таблиця 1.1 - Підходи науковців до визначення сутності дебіторської заборгованості

з/п	Група авторів	Сутність підходу до визначення поняття
1	А.Ф.Вещунова, А.Ю.Редько та автори розробники П(С)БО 10	До дебіторської заборгованості відносять лише грошові кошти до оплати
2	Л.Е.Алексеева, О.М.Бандурка, І.О.Бланк, Е.П.Козлова, М.Я.Коробов, А.М.Черній	Визначають дебіторську заборгованість як борги
3	Г.Г.Кирейцев, І.Бернар	Розуміють дебіторську заборгованість як вимоги щодо оплати, тобто боргові вимоги є еквівалентом боргу тієї особи, на яку покладається виконання обов’язку. Як і борги боргові вимоги розглядаються з точки зору терміну їхнього виконання
4	М.В.Кружельний, В.Г.Лінник	Піддебіторською заборгованістю розуміють права на повернення боргу
5	Н.В.Дембінський, І.А.Єфремов, Ю.С.Ігумнов	Визначають дебіторську заборгованість як кошти у розрахунках
6	В.Ф.Палій, В.В.Палій	Визначають дебіторську заборгованість як вкладення в обігові кошти
7	Ф.Ф.Бутинець, С.Л.Береза, О.М.Петрук, С.М.Гольцова	Піддебіторською заборгованістю розуміють суму заборгованості дебіторів на певну дату

Стосовно сучасних вітчизняних вчених, то Дубровська Є.В. визначає дебіторську заборгованість як неоплачені юридичними та фізичними особами товари (роботи, послуги) або вилучені кошти з кругообігу підприємства, що

мають документальне підтвердження, яке надає право на отримання боргу у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Деякі українські вчені розглядають дебіторську заборгованість як кошти, вилучені у підприємства, або які на певний термін знаходяться в інших осіб. Так, кошти, що вилучені у підприємства, не завжди перетворюються у дебіторську заборгованість. Крайник О.П., Клепнікова З.В. визначають дебіторську заборгованість у форму відкритого кредиту. Поняття «кредит» тісно пов'язане з поняттям дебіторської заборгованості, але ототожнювати їх не слід. Товарний (комерційний) кредит варто розглядати як передумову виникнення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

Таким чином, дебіторська заборгованість – це сума боргів юридичних та фізичних осіб підприємству. Дебіторська заборгованість є наслідком господарських операцій, що мали місце в минулому, але підлягають погашенню в майбутньому, оскільки угода між боржником та кредитором залишається незавершеною. Ми вважаємо, що більш зрозумілим було б наступне визначення дебіторської заборгованості: дебіторська заборгованість – це зобов'язання боржника по передачі майна, виконанню робіт, наданню послуг, сплаті грошових коштів на визначену дату. Наведене визначення відображає реальний стан дебіторської заборгованості, враховує основний критерій класифікації – строк погашення.

Економічна вигода від формування дебіторської заборгованості полягає в тому, що підприємство в результаті її погашення, розраховує рано чи пізно отримати грошові кошти або їх еквіваленти. Відповідно дебіторську заборгованість можна визнати активом лише у разі, коли існує можливість її погашення боржником. Якщо ймовірності її погасити немає, суму дебіторської заборгованості слід списати на фінансові результати діяльності, тобто визнати наявність збитків від продажу продукції. [19]

У бухгалтерському обліку дебіторська заборгованість відображається по кожному дебітору та його борговому зобов'язанню окремо, а в фінансовій звітності (балансі) показується консолідовано як сума всіх майнових вимог

підприємства до інших осіб. Порядок бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її відображення в фінансовій звітності регулюється Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість" [6]

У системі МСФЗ, на відміну від П(С)БО визнання, класифікація та оцінка дебіторської заборгованості прямо не визначені. У міжнародних стандартах представлені лише загальні рекомендації по розкриттю відповідної інформації у фінансових звітах.

Дебіторська заборгованість, як і інші активи підприємства, відображається в балансі тільки при дотриманні загальної вимоги, яка пред'являється до активів національними стандартами, а саме:

- може бути достовірно визначена грошова оцінка цієї дебіторської заборгованості;
- у майбутньому очікується одержання від неї економічних вигод, тобто одержання грошових коштів, товарів, інших активів або зменшення зобов'язань.

В цілому питання дебіторської заборгованості є дуже важливими для функціонування любого підприємства, особливо в сучасних українських умовах ведення бізнесу. Питання дебіторської заборгованості впливає на економічну діяльність любого підприємства особливим чином: дебіторська заборгованість, яка протягом тривалого часу не повертається (отже, що до неї на підприємстві виникає сумнів, стосовно її повернення) перш за все погіршує фінансовий стан підприємства, тобто відбувається погіршення платоспроможності підприємства, внаслідок недоотримання грошових коштів. Погіршення платоспроможності підприємства ставить загрозу, що до банкрутства підприємства, чи у кращому разі, погіршення результатів діяльності (гальмування чи припинення розвитку). Тобто на даному спрощеному прикладі можна досить чітко простежити ті негативні явища, які в собі може нести сумнівна чи безнадійна дебіторська заборгованість. Окрім негативних наслідків для підприємств, існують такі ж негативні наслідки для державного бюджету та фондів соціального страхування,

внаслідок збільшення безробіття, зменшення платежів у вигляді податків та зборів.

1.2 Класифікація дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість відображається у формі № 1 «Баланс» у складі активів. Активи підприємства – це ресурси, що контролюються підприємством, від використання яких очікується отримання економічних вигод у майбутньому. Звичайно економічна вигода від дебіторської заборгованості виражається в тому, що підприємство в результаті її погашення розраховує рано чи пізно отримати грошові кошти або їх еквіваленти. Відповідно дебіторську заборгованість можна визнати активом тільки тоді, коли існує ймовірність її погашення боржником. Якщо такої ймовірності немає, суму дебіторської заборгованості слід списати. Якщо заборгованість неможливо достовірно оцінити, тобто визначити її суму, вона не може бути визнана активом і не повинна відображатися в балансі.

Дебіторська заборгованість за терміном погашення ділиться на:

- Довгострокову дебіторську заборгованість
- Поточна дебіторська заборгованість

Класифікації дебіторської заборгованості наведені в рис.1.1.

Згідно з П(С)БО 10 дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову і короткострокову (поточну). [6]

Довгостроковою дебіторською заборгованістю визнається заборгованість, яка не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після 12 місяців з дати балансу.

У П(С)БО 2 «Баланс» дається визначення операційного циклу – це проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності й отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг. Визначення нормального операційного циклу у стандартах немає, однак, використовуючи наведене вище визначення операційного циклу, можна зробити висновок, що це операційний цикл у звичайних умовах діяльності. Звичайно операційний цикл не перевищує 12 місяців, але за деякими видами діяльності він може

продовжуватися більше одного року. Незважаючи на це, заборгованість, що виникла в ході такого операційного циклу, все одно визнається не довгостроковою, а поточною.

Рис.1.1 – Класифікація дебіторської заборгованості

Види довгострокової дебіторської заборгованості:

- дебіторська заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду – сума мінімальних орендних платежів і негарантованої ліквідаційної вартості за вирахуванням фінансового доходу, що підлягає отриманню;

- довгострокові векселі одержані – векселі одержані у забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості;

- інша довгострокова дебіторська заборгованість – видача довгострокових позик працівникам підприємства та інші види розрахунків.

До довгострокової дебіторської заборгованості відносять:

- заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця;
- надання позик іншим підприємствам;
- надання позик фізичним особам;
- заборгованість, що виникає при надзвичайних подіях – пожежі, повені, крадіжці тощо.

Достовірна оцінка довгострокової дебіторської заборгованості має суттєвий вплив на правильне відображення інформації в облікових регістрах і звітності. Важливу роль при цьому відіграє принцип обачності, який передбачає застосування в бухгалтерському обліку таких методів оцінки дебіторської заборгованості, які будуть запобігати завищенню оцінки активів.

Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються відсотки, відображається в балансі за її теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від виду заборгованості та умов її погашення.

Отже, довгострокова заборгованість – це в основному заборгованість, не пов'язана з операційною діяльністю.

Поточна дебіторська заборгованість (короткострокова) – це заборгованість, що виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу. Датою балансу звичайно є останній день звітного періоду.

Таким чином, якщо заборгованість, що виникла, не пов'язана з операційним циклом (наприклад, заборгованість орендарів за операціями фінансової оренди, працівників за наданими їм позиками), але передбачається, що вона буде погашена в термін менше 12 місяців, то така заборгованість визнається поточною.

З наведених вище визначень довгострокової і поточної дебіторської заборгованості слід зробити висновок: оскільки віднесення заборгованості до поточної або довгострокової прив'язане до дати балансу, на вказану дату слід переглядати довгострокову заборгованість за окремими дебіторами за термінами її погашення. Якщо виявиться, що до терміну погашення заборгованості

залишилося менше 12 місяців, колишню довгострокову заборгованість слід відобразити на дату балансу як поточну.

Поточна дебіторська заборгованість поділяється на:

- дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги : не забезпечена векселем та забезпечена векселем.

- дебіторська заборгованість за розрахунками: з бюджетом; за виданими авансами; надані позики; з нарахованих доходів; із внутрішніх розрахунків.

-Інша поточна дебіторська заборгованість: заборгованість підзвітних осіб; заборгованість за претензіями; заборгованість з відшкодування нанесених збитків; заборгованість за позиками членів кредитних спілок; інша заборгованість

За своєчасністю погашення:

-дебіторська заборгованість, строк оплати якої не настав;

-дебіторська заборгованість не сплачена в строк;

-сумнівна дебіторська заборгованість;

-безнадійна дебіторська заборгованість.

Сумнівний борг - поточна дебіторська заборгованість за роботи, послуги, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником.

Безнадійна дебіторська заборгованість - поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позивної давності.

Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг і оцінюється за первісною вартістю. У випадку відстрочення платежу з виникненням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів, що підлягають отриманню за товари, така різниця визнається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (відсотками) в період її нарахування.

Дебіторська заборгованість як складова елементу фінансової звітності активу має визнаватися і відображатися у звітності в сумі, яка визначається з урахуванням оцінки дебіторської заборгованості в поточному обліку.

Поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (окрім заборгованості, призначеної для продажу) включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю.

Поточна дебіторська заборгованість буває товарна і нетоварна (неопераційна). Операції називаються товарними, якщо мова йде про оплату продукції (яка має натурально-речову форму), робіт та послуг. А нетоварні це розрахунки які не мають натурально-речову форму.

Можна виділити ще два особливі види дебіторської заборгованості:

1. відстрочені податкові активи – сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах і виникає у випадку, коли обліковий прибуток менший за податковий прибуток. Відстрочені податкові активи відображаються у рядку 060 Балансу у складі довгострокової дебіторської заборгованості. Методологічні засади відображення в обліку відстрочених податкових активів регламентуються ПБО 17 “Податок на прибуток”;

2. витрати майбутніх періодів – витрати, здійснені у звітному періоді, але які будуть визнані витратами у Звіті про фінансові результати у майбутніх звітних періодах згідно з принципом відповідності доходів та витрат. Такі витрати тимчасово відображаються в окремому розділі Балансу. До витрат майбутніх періодів відносяться витрати, пов’язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

У Балансі суми дебіторської заборгованості відображаються в різних рядках залежно від її видів.

Види дебіторської заборгованості та її відображення на рахунках бухгалтерського обліку відображені в табл.1.2.

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визначається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю. У разі відстрочення платежу за продукцію, товари, роботи, послуги з утворенням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів та /або їх еквівалентів, що підлягають отриманню за продукцію, товари, роботи, послуги, така різниця визначається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (процентами) у періоді її нарахування (Пункт 6 із змінами, внесеними згідно з Наказом Мініфіну №304 від 30.11.2000).

Таблиця 1.2 - Види дебіторської заборгованості

Вид дебіторської заборгованості	Бухгалтерський рахунок	Рядок балансу
Довгострокова :		
- За майно, що знаходиться у фінансовій оренді	161	1040
- Довгострокові векселі отримані	162	1040
- Розрахунки з працівниками за видами довгостроковими позиками та ін..	163	1040
Поточна :		
- Короткострокові векселі отримані	34	1120
- За продукцію, товари, роботи, послуги	36, 38	1125
- За видами авансів	371	1130
- За розрахунками з підзвітними особами	372	1155
- За нарахованими дивідендами, відсотками	373	1155
- За претензіями, постачальників, підрядників та іншими	374	1155

Дебіторська заборгованість завжди відволікає засоби із кругообороту, тим самим перешкоджає їх ефективному використанню, внаслідок чого виникає кризовий фінансовий стан підприємства. Рівень дебіторської заборгованості пов'язаний з прийнятою на підприємстві системою розрахунків, видом виготовленої продукції та ступенем насиченості ринку.

На сьогодні дебіторська заборгованість має суттєве значення. Українські товаровиробники, знаходячись під пресом неплатежів, вже який рік намагаються вирішити, що краще для них: зберегти обсяги виробництва будь-якою ціною, збільшуючи при цьому дебіторську заборгованість, а разом з цим небезпеку

банкрутства, або знизити обсяги виробництва, контролюючи розміри дебіторської заборгованості на певному, найбільш безпечному рівні. І в тому, і в іншому випадках підприємства стикаються з проблемою сповільнення платіжного обороту.

При списанні дебіторської заборгованості, що утворилася не в результаті відвантаження товарів, виконання робіт, надання послуг, застосовується метод прямого списання сум такої заборгованості на витрати періоду.

Після списання безнадійної дебіторської заборгованості підприємство зобов'язане враховувати її суму на забалансовому рахунку протягом не менше трьох років для спостереження за можливістю її стягнення у випадках зміни майнового стану боржника. Для обліку сум списаної заборгованості застосовується субрахунок 071 «Списана дебіторська заборгованість» забалансового рахунка 07 «Списані активи». Якщо протягом трьох років заборгованість не буде відшкодована боржником, слід остаточно списати її суму із забалансового рахунка. Сума заборгованості, відшкодованої після списання, відображається в бухгалтерському обліку по дебету рахунків 30 «Каса», 31 «Рахунки в банках» або інших рахунків обліку активів. Одночасно на цю ж суму слід відобразити дохід по кредиту субрахунка 716 «Відшкодування раніше списаних активів» рахунка 71 «Інший операційний дохід».

Резерв сумнівних боргів формується підприємством на дату балансу. Одночасно величина резерву збільшує витрати звітного періоду. За рахунок створеного резерву будуть списуватися безнадійні борги наступного року. Таким чином, метод списання безнадійної заборгованості за рахунок резерву сумнівних боргів відрізняється від методу прямого списання датою включення сум такої заборгованості до витрат. Очевидно, що при застосуванні першого методу витрати визнаються раніше, що відповідає принципу обачності, згідно з яким витрати не можна занижувати.

П(С)БО 10 передбачає два методи формування резерву сумнівних боргів:

- 1) виходячи із платоспроможності окремих дебіторів;
- 2) на підставі класифікації дебіторської заборгованості. [6]

Перший метод заснований на результатах аналітичного обліку дебіторської заборгованості по кожному дебітору. Якщо конкретний дебітор визнаний неплатоспроможним, то на суму його заборгованості слід збільшити резерв сумнівних боргів. Незважаючи на те що такий метод допустимий, при здійсненні підприємством досить великої кількості операцій краще використовувати другий метод формування резерву сумнівних боргів.

Другий метод є базовим і заснований на періодизації дебіторської заборгованості. Для того щоб скористатися цим методом, підприємству необхідно проаналізувати інформацію за декілька попередніх звітних періодів щодо виникнення безнадійної заборгованості за продукцію, товари, роботи або послуги. При цьому слід ураховувати те, коли кожна конкретна заборгованість стала безнадійною – до настання строків оплати за договором чи після того, як вона стала простроченою. [6]

За боргами, що стали безнадійними після строку оплати за договором, застосовується розбивка за періодами. Звичайно періодизація простроченої заборгованості здійснюється таким чином: окремо підсумовується заборгованість, що стала безнадійною протягом місяця після настання строку оплати за договором, у строк від 1 до 2 місяців, від 2 до 3 місяців, і заборгованість, що стала безнадійною більше ніж через три місяці після настання строку оплати за договором.

Оскільки заборгованість може стати безнадійною не тільки в результаті визнання покупця банкрутом, але й після закінчення строку позовної давності (тобто трьох років з дати оплати заборгованості, передбаченої договором), підприємству доведеться враховувати також дебіторську заборгованість, що виникла три роки тому.

Дебіторська заборгованість може бути забезпечена таким цінним папером, як вексель.

Бухгалтерський облік вексельних операцій залежить від виду векселів, порядку заповнення реквізитів векселя та їх змісту, порядку видачі та прийняття (акцепту), передачі та авалю векселів.

Вексель (нім. – заміна, обмін, розмін) – це письмово оформлене боргове зобов'язання встановленого зразка, яке засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку певну суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

Вексель відноситься до цінних паперів, які характеризуються як документ, що підтверджує майнові права, здійснення і передача яких можлива лише при його пред'явленні.

Розрізняють прості та переказні векселі. Простий вексель (соло) – письмовий документ, який містить просте і нічим не обумовлене зобов'язання векселедавця (боржника) сплатити векселедержателю (кредитору) зазначену грошову суму у визначений строк і в обумовленому місці. Переказний вексель (тратта) – письмовий документ, який містить простий і нічим не обумовлений наказ векселедавця платнику сплатити певну суму грошей отримувачу у визначений строк і у визначеному місці. Простий вексель виписується позичальником із зобов'язанням сплатити борг кредитору. Переказний вексель – це вимога кредитора до позичальника сплатити кошти третій особі – ремітенту.

Особливим видом є казначейські векселі. Казначейські векселі – це векселі, які видаються за рахунок фінансування витрат державного бюджету (за винятком витрат на оплату праці та інших грошових виплат населенню) за згодою відповідного отримувача коштів з державного бюджету.

Казначейські векселі можуть використовуватись з метою: погашення кредиторської заборгованості (за згодою відповідних кредиторів); продажу юридичним особам-резидентам; застави з метою забезпечення зобов'язань перед резидентами згідно із законодавством про заставу; заліку в оплату податків до державного бюджету за бажанням власника векселя.

Вексель відноситься до категорії суворо формальних документів. Це означає, що у випадку недотримання чітко встановленої форми векселя останній втрачає вексельну силу. Порядок бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з вексельним обігом, регулюється нормативними документами.

Бухгалтерський облік вексельних операцій залежить від видів векселів, порядку заповнення показників векселя та їх змісту, порядку видачі та прийняття (акцепту), передачі та авалю векселів.

Оцінка векселя здійснюється в розмірі вексельної суми, зазначеної на ньому прописом та цифрами. Вексельна сума може включати відсоток як додаткову плату за час обігу векселя.

Облік векселів ведеться паралельно з обліком дебіторської заборгованості. Належна оплата векселя у встановлений строк погашає всі вексельні зобов'язання.

Існує ще один вид дебіторської заборгованості – інша дебіторська заборгованість.

До іншої дебіторської заборгованості відноситься видача довгострокових позик працівникам підприємства та інші види розрахунків.

Працівники підприємств можуть отримувати кредити та позики на індивідуальне й кооперативне житлове будівництво, інші цілі.

Видача позик підприємством проводиться, якщо вона передбачена Статутом або іншим аналогічним документом підприємства та за наявності оформлених належним чином документів. При чому максимальний розмір позики для одного працівника законодавством не обмежується.

Видача позик здійснюється як готівкою, так і за безготівковим розрахунком, відповідно до заяви працівника. Позика може видаватись на будь-який термін, але вона повинна бути безпроцентною та поворотною. Повернення позики може визначатись числом місяців або календарним періодом. Якщо термін повернення не встановлюється або визначається моментом вимоги, то в цьому випадку працівник повинен повернути гроші в 7-денний термін з дня пред'явлення вимоги.

Якщо повернення позики відбувається шляхом утримання із суми зарплати працівника, то підписується додаткова угода, в якій передбачено зобов'язання працівника повернути гроші.

Отже, дебіторська заборгованість є наслідком господарських операцій, що мали місце в минулому, але підлягають погашенню в майбутньому з тих чи інших причин, серед яких є і ті, які підприємство використовує свідомо (обумовлюється договором) і виникнення дебіторської заборгованості з вини покупців. Саме остання причина дуже боляче б'є по фінансам підприємства і на макроекономічному рівні спричиняє кризу неплатежів, від якої до цих пір потерпають вітчизняні підприємства.

1.3. Синтетичний і аналітичний облік розрахунків з дебіторами на підприємстві

При здійсненні господарської діяльності на підприємстві виникає дебіторська заборгованість.

Для обліку довгострокової дебіторської заборгованості використовують рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи», до якого відкривають субрахунки:

- 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду»,
- 182 «Довгострокові векселі одержані»,
- 183 «Інша дебіторська заборгованість».

За дебетом субрахунків 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду», 182 «Довгострокові векселі одержані», 183 «Інша дебіторська заборгованість» відображають виникнення (збільшення) довгострокової дебіторської заборгованості, за кредитом - її погашення (списання).

На субрахунку 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду» відображають чисті інвестиції орендодавця у фінансову оренду.

На субрахунку 182 «Довгострокові векселі одержані» ведуть облік векселів, одержаних на забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості.

На субрахунку 183 «Інша дебіторська заборгованість» обліковують довгострокову дебіторську заборгованість, яка не знайшла відображення на субрахунках 181 і 182, зокрема розрахунки з працівниками за виданими

довгостроковими позиками тощо, інші види розрахунків. Наприклад, при видачі довгострокової позики працівникам на індивідуальні потреби дебетують субрахунок 183 і кредитують рахунки коштів, а при поверненні позики роблять зворотні записи.

Відображення в обліку рахунка 18 “Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи ” наведено в табл.1.3

Таблиця1.3 - Відображення в обліку рахунка 18 “Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи ”

Зміст господарської операції	Д-т	К-т
1.Передача об'єкта у фінансову оренду	181	10,11,12
2.Частина довгострокової заборгованості, що підлягають сплаті в поточному звітному періоді	37	181
3.Одержання векселя на забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості	182	181
4. Надходження коштів у рахунок погашення довгострокової дебіторської заборгованості за векселями	31	182
5. Довгострокові векселі одержані по дебіторській заборгованості	182	361
6. Одержано вексель по ПДВ	182	641
7.Перхід поточної дебіторської заборгованості в розряд довгостроковій	183	377
8. Повернення позички, якщо строк перевищує 12 місяців	311	183
9. Видача позики, якщо строк перевищує 12 місяців	183	311

Іноді підприємство використовує векселі для проведення операцій з дебіторської заборгованості. Установи отримують короткострокові векселі для оформлення грошового боргу за фактично отримані роботи та послуги, якщо інше не передбачено чинним законодавством України. Для обліку одержаних короткострокових векселів підприємства використовують рахунок 34 «Короткострокові векселі одержані», який розподіляється на субрахунки:

- 341 «Векселі, одержані в національній валюті»;
- 342 «Векселі, одержані в іноземній валюті».

На субрахунку 341 «Векселі, одержані в національній валюті» обліковуються короткострокові векселі, одержані в національній валюті.

На субрахунку 342 «Векселі, одержані в іноземній валюті» обліковуються короткострокові векселі, одержані в іноземній валюті.

Синтетичний облік векселів одержаних ведеться на рахунку 34 «Короткострокові векселі одержані», відображення в обліку наведено в табл. 1.4.

Таблиця 1.4 - Відображення в обліку 34 «Короткострокові векселі одержані»

Зміст господарської операції	Д-т	К-т
1. Отримано вексель в рахунок бюджетних асигнувань із загального фонду	34	70,71
2. Одержано в касу, на поточний рахунок кошти в погашення заборгованості, забезпеченої одержаними векселями	30,31	34
3. Одержано вексель від покупця	34	719
4. Якщо підприємство відображає в обліку реалізацію продукції (товарів, робіт, послуг) при поданій розрахункових документів покупцям (замовникам), то при одержанні векселів за реалізовану продукцію (товари, роботи, послуги)	34	36
5. Купівля векселів	34	311
6. Отримання короткострокового векселя в забезпечення боргу за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи, надані послуги	34	36
7. Отримання короткострокового векселя в забезпечення боргу за пред'явленої претензії	34	374
8. Отримання короткострокового векселя в забезпечення боргу за поставки, не пов'язані з реалізацією готової продукції, товарів, робіт, послуг	34	377
9. Отримання короткострокового векселя в забезпечення боргу за відвантажену продукцію.	34	701
10. Передача векселя банку або іншої кредитної організації з метою врахування дисконтування	377	34
11. Отримання повідомлення з банку (в якому враховано переданий йому вексель в забезпечення зобов'язань за наданим раніше довгостроковим кредитом) про погашення векселя платником	50	34
12. Отримання повідомлення з банку (в якому враховано переданий йому вексель в забезпечення зобов'язань за наданим раніше короткостроковим кредитом) про погашення векселя платником	60	34
13. Визнання боргу за векселем безнадійним боргом	944	34

Наступним видом дебіторської заборгованості є розрахунки з покупцями та замовниками.

Для бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості використовується рахунок 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками", який має два субрахунки:

- 361 "Розрахунки з вітчизняними покупцями";

- 362 "Розрахунки з іноземними покупцями".

На рахунку 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками" ведеться узагальнення інформації про розрахунки з покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, товари, роботи і послуги, крім заборгованості, яка забезпечена векселем.

За дебетом рахунка 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками" відображається вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг, яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів і включені у вартість реалізації.

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги визначається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг.

За кредитом рахунка 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками" відображається погашення дебіторської заборгованості.

На субрахунку 361 "Розрахунки з вітчизняними покупцями" обліковується розрахунки з вітчизняними покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, товари, роботи і послуги.

На субрахунку 362 "Розрахунки з іноземними покупцями" обліковується розрахунки з іноземними покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, товари, роботи і послуги.

Відображення в обліку рахунка 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками", наведено в табл.1.5.

Облік розрахунків з дебіторської заборгованості ведеться ще на рахунку 37 "Розрахунки з різними дебіторами". Ведеться облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, нарахованими доходами, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями, строк оплати яких припадає на поточний або наступний господарський рік.

Таблиця 1.5 - Відображення в обліку рахунка 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками"

Зміст господарської операції	Д-т	К-т
1.Реалізація вітчизняному покупцю ГП	361	701
3.Реалізація вітчизняному покупцю робіт та послуг	361	703
4.Реалізація іноземному покупцю оборотних активів	362	712
5. Нарахування доходів, належних до одержання від орендарів за звітний період, згідно з договором операційної оренди	361	713
6. Збільшення балансового показника дебіторської заборгованості покупців (замовників) за рахунок воззникновения операційних курсових різниць у зв'язку з переоцінкою дебіторської заборгованості внаслідок зміни курсу гривні по відношенню до іноземної валюти на дату здійснення платежу або на дату складання балансу	362	714
7. Погашена дебіторська заборгованість грошовими коштами	311	361
8. Погашена дебіторська заборгованість взаємозаліком кредиторської заборгованості	631	361
9.Переведена поточна дебіторська заборгованість в довгострокову дебіторську заборгованість	183	361
10.Отриманий вексель в рахунок дебіторської заборгованості	34	361
11.Списана просрочена дебіторська заборгованість на збиток	944	361
12.Реалізація іноземному покупцю товар	362	702
13. Погашена дебіторська заборгованість грошовими коштами	312	362
14. Отриманий вексель в рахунок дебіторської заборгованості	34	362
15.Нарахування страхової організацією страхових платежів до отримання за договором	361	76
16.Заборгованість покупців (замовників), забезпечена довгостроковими векселями, списується з рахунку розрахунків і зараховується на рахунок обліку довгострокових векселів одержаних	182	361
17.Отримання готівки від покупців і замовників за відвантажені товари (готову продукцію), за виконані підприємством (в цілому або окремим етапом) роботи та надані послуги	30	36
18.Заборгованість покупців (замовників) погашається грошовими еквівалентами, ліквідними цінними паперами	34	36
19.Сумнівна заборгованість покупців (замовлення-чиків) покривається (повністю або частково) за рахунок резерву сумнівних боргів	38	36
20.Заборгованість перед бюджетом за податками, зборами та іншим обов'язковим платежам і дебіторська заборгованість покупців (замовників)	64	36
21.Заборгованість перед органами соціального страхування за страховим зборів і дебіторська заборгованість покупців (замовників)	65	36
22.Залік авансів отриманих в оплату рахунків за по-ставки на адресу покупця	681	36
23.Дисконтування заборгованості покупців (за-казчиков),	952	36
24.Списання заборгованості покупців (постачальників), погашення якої внаслідок надзвичайних подій, визнано неможливим	99	36

По дебету рахунку 37 "Розрахунки з різними дебіторами" відображається виникнення дебіторської заборгованості, по кредиту - її погашення чи списання.

Рахунок 37 "Розрахунки з різними дебіторами" має наступні субрахунки:

- 371 «Розрахунки за виданими авансами»;
- 372 «Розрахунки з підзвітними особами»;
- 373 «Розрахунки за нарахованими доходами»;
- 374 «Розрахунки за претензіями»;
- 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків»;
- 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок»;
- 377 «Розрахунки з іншими дебіторами»

371 «Розрахунки за виданими авансами» передбачений для обліку розрахунків за виданими авансами під поставку матеріальних цінностей або під виконання робіт, а також по оплаті продукції та робіт, прийнятих замовником по частковій готовності.

На субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами» ведеться облік розрахунків з підзвітними особами. Цей субрахунок використовується для обліку грошових коштів, виданих в підзвіт працівникам (зі спискового складу) на адміністративно-господарські, операційні витрати та службові відрядження.

На субрахунку 373 «Розрахунки за нарахованими доходами» ведеться облік нарахованих дивідендів, відсотків, роялті тощо, які підлягають отриманню.

На субрахунку 374 «Розрахунки за претензіями» ведеться облік розрахунків за претензіями, які пред'явлені постачальникам, підрядникам, транспортним та іншим організаціям, а також за пред'явленими ним та визнаними штрафами, пенею, неустойками.

На субрахунку 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків» ведеться облік розрахунків за відшкодуванням підприємству завданих збитків в результаті недостач і втрат від псування цінностей, недостач та розкрадання грошових коштів, якщо винуватця виявлено.

На субрахунку 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок» ведеться облік розрахунків за позиками членам кредитних спілок у кредитних спілках.

Субрахунок 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» виникає з приводу розрахунків за іншими операціями, облік яких не відображається на інших субрахунках рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами», зокрема розрахунки за операціями, пов'язаними із здійсненням спільної діяльності (без створення юридичної особи), усі види розрахунків з працівниками (крім розрахунків з оплати праці та з підзвітними особами), інші розрахунки. Для узагальнення інформації про розрахунки з працівниками підприємства за товари, продані в кредит, по наданих позиках, по відшкодуванню матеріального збитку, видачі в розстрочку форменого одягу, страховому відшкодуванню страхових сум працівникам тощо.

Відображення в обліку рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами», наведено в табл.1.6.

Таблиця 1.6 - Відображення в обліку рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами»

Зміст господарської операції	Д-т	К-т
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
1. Відбито суму відшкодування збитків винною особою	375	716
2. Внесено суму відшкодування в касу підприємства	301	375
3.Збитки від бракупред*явлені до відшкодування винувними особами	375	24
4.Відображена заборгованість працівника по своєчасно не повернутим підзвітним сумах як заборгованість по відшкодуванню матеріального збитку в разі неможливості утримати її із заробітної плати	375	372
5.Начислені доходи в вигляді сум, які підлягають в них осіб на підставі підтверджених позовів	375	715
6.Відображені суми матеріального збитку від нестач і псування цінностей, нараховані до відшкодування за рахунок винних осіб. Проводка дійсна в разі, коли вина конкретної особи встановлена пізніше, ніж констатовано такого роду збитки	375	947
7.Відображені суми збитків, що підлягають стягненню з винувних осіб, з вини яких сталися надзвичайні події-тія. Проводка дійсна в разі, коли вина конкретної особи встановлена пізніше, ніж констатовано такого роду збитки	375	99

Продовження таблиці 1.6

Зміст господарської операції	Д-т	К-т
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
8.Оприбутковано запаси, що надійшли від працівників підприємства на відшкодування за нестачу чи псування цінностей	20	375
9.Оприбутковано тварини для вирощування та відгодівлі, що надійшли від працівників підприємства на відшкодування за нестачу чи псування цінностей	21	375
10.Оприбутковані МШП, що надійшли від працівників підприємства на відшкодування за нестачу чи псування цінностей.	22	375
11.Оприбутковано товари, що надійшли від працівників підприємства на відшкодування за нестачу чи псування цінностей	28	375
12. Погашення готівкою суми пред'явленого стягнення	301	375
13. Погашення винною особою суми пред'явленого стягнення безготівковим шляхом	311	375
14. Нарахування утримання з винних осіб за рахунок належної їм заробітної плати	661	375
15. Заборгованість винних осіб списано на збитки за статтею безнадійних боргів через закінчення строку позовної давності	944	375
17.Видана позика члену кредитної спілки	376	301
18.Відображено повернення позики	301	376
19.Нарахована орендна плата	377	713
20.Кошти, одержані від орендаря в погашення заборгованості за фінансову оренду	31	377
21.Переданий об'єкт новому власнику по безкоштовно	377	10
22.Нараховані податкові зобов'язання по ПДВ виходячи із звичайної вартості	377	641
23.Відображені збитки від безкоштовної передачі	442	377
24. Надана поворотна фінансова допомога підприємству згідно угоди поворотної фіндопомоги	377	311

Аналітичний облік довгострокової дебіторської заборгованості рахунка 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи» ведеться за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення і погашення.

Аналітичний облік рахунка 34 «Короткострокові векселі одержані» ведеться за кожним одержаним векселем.

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» ведеться за кожним покупцем та замовником за кожним пред'явленим до сплати рахунком.

Аналітичний облік на рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» ведеться за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення й погашення.

1.4. Контроль достовірності облікової інформації щодо розрахунків з дебіторами на підприємстві

Перевірку заборгованості здійснюють на підставі записів на рахунках аналітичного обліку розрахунків.

За кожним фактом виявленої простроченої дебіторської заборгованості встановлюють причини несвоєчасного повернення (відшкодування) сум заборгованості.

Однією з причин виникнення незаконної і нереальної заборгованості може стати відставання і запущення аналітичного обліку розрахунків з дебіторами. Тому під час ревізії необхідно перевірити своєчасність і правильність відображення в синтетичному і аналітичному обліку операцій за розрахунками з дебіторами. З'ясовують також, чи не приховується дебіторська заборгованість на інших рахунках, зокрема, і нереальна заборгованість, за якою минули строки позовної давності.

Для перевірки дебіторської заборгованості використовують записи в оборотних відомостях, рахунках аналітичного обліку з дебіторами або кредиторами, картках або книгах за їх особовими рахунками. У всіх випадках записи в цих облікових реєстрах зіставляють з первинними документами. Якщо під час перевірки будуть виявлені факти зменшення сум дебіторської заборгованості ревізори з'ясовують, чи не було випадків необґрунтованого списання боргів окремих дебіторів за рахунок витрат виробництва або збільшення собівартості реалізованої готової продукції. За допомогою таких списань часто покривались нестачі товарно-матеріальних цінностей, незаконні витрати посадових осіб та інші зловживання.

Перевірку розрахунків із різними дебіторами доцільно провести за окремими балансовими рахунками. При цьому з'ясовують відповідність сум

заборгованості на момент перевірки за даними статей балансу з даними головної книги за рахунками розрахунків, оборотних відомостей, аналітичних рахунків дебіторів і кредиторів, а також карток особових рахунків і інших реєстрів аналітичного обліку розрахунків. Виявлені розходження будуть вказувати на відображення в балансі заборгованості за допомогою згорненого сальдо, наявність сум нереальної заборгованості в реєстрах аналітичного обліку. Згорнене сальдо в балансі деякі бухгалтери іноді неправильно приховують з метою штучного зменшення сум заборгованості з тим, щоб прикрасити дійсний стан розрахунків на підприємстві. Тому фактичні залишки дебіторської заборгованості на момент ревізії зіставляють із встановленим лімітом.

Тут же розглядають кожну суму заборгованості за даними аналітичного обліку (оборотні відомості за аналітичними рахунками, картки та інші реєстри аналітичного обліку за особовими рахунками розрахунків). При цьому виявляються суми спірної і безнадійної заборгованості, заборгованості, не оплаченої в термін і з минулими термінами позовної давності, документально не обґрунтованої заборгованості, а також боргів, за якими не вживалися заходи до стягнення. Особливо перевіряють картки аналітичного обліку або записи в оборотних відомостях під такими загальними назвами, як «Дебітори до з'ясування», «Інші дебітори», «Спирні суми». Вони свідчать про занедбаність обліку розрахунків, неприйняття своєчасних заходів до стягнення або погашення заборгованості і необхідності ретельної ревізії розрахункових операцій. Кожну суму в обліку на рахунках розрахунків розглядають, за суттю боргу, що виник, причинах і характеру заборгованості, що утворилася, термінах її виникнення і винних осіб у неприйнятті заходів до стягнення і погашення.

Суми заборгованості, що викликають сумнів у ревізора або пов'язані з порушенням нормальних умов і порядку розрахунків, досліджують із залученням первинних документів, застосуванням методів взаємного контролю документів і зустрічної перевірки операцій. Потрібно широко практикувати перевірку першоджерел на момент виникнення боргу, зустрічну перевірку взаємопов'язаних документів на підприємстві, що ревізується і на інших

підприємствах і організаціях, які за документами брали участь у здійсненні розрахункових операцій.

Ревізор з'ясовує, які вживалися заходи щодо стягнення і уточнення простроченої, безнадійної, необґрунтованої й іншої сумнівної дебіторської заборгованості (направленість листів, звірка розрахунків згідно з актами, пред'явлення письмових претензій і позовних заяв в арбітраж або народний суд).

Всі суми ненормальної дебіторської заборгованості на момент ревізії потрібно відобразити в накопичувальну відомість. У ній будуть відображені суми безнадійної, необґрунтованої, простроченої і спірної дебіторської заборгованості, які знаходяться на всіх балансових рахунках з обліку розрахунків. Сюди ж потрібно включати суми дебіторської заборгованості різних організацій і осіб за всіма рахунками розрахунків, які не сплачуються боржниками і заходи щодо стягнення яких не приймаються.

У акті ревізії можна згрупувати всю дебіторську заборгованість в розрізі таких основних груп: нормальна поточна заборгованість; заборгованість, яка тривалий час не сплачується і заходи до стягнення якої не приймаються; прострочена заборгованість; документально не підтверджена заборгованість; спірна заборгованість, за якою справи передані в арбітраж або народний суд; безнадійна заборгованість, за якою є рішення суду або арбітражу про відмову в позові, рішення підприємства про її списання. Поряд з цим в акті ревізії потрібно відмітити списані суми безнадійних боргів за ревізійний період на фінансові результати.

Найбільш характерні випадки порушень розрахункової дисципліни і великі суми дебіторської заборгованості відображають безпосередньо в акті ревізії.

Розглядаючи заборгованість, яка тривалий час не відшкодовується і заходи щодо стягнення якої не приймаються, ревізор повинен звернути увагу на суму непогашеної дебіторської заборгованості з простроченим терміном позовної давності та на заборгованість різних організацій і осіб, що припинили платежі до повного погашення. Щодо заборгованості з поточним терміном

позовної давності потрібно перевірити, чи направлені листи – нагадування про необхідність погашення боргу, чи передані матеріали юридичній службі для пред'явлення позову, чи пред'явлений позов у разі відмови від добровільного погашення боргу. При перевірці заборгованості, щодо якої припинене надходження платежів до повного погашення, з'ясовують, чим викликано ненадходження грошей від дебіторів або припинення утримання сум боргу із заробітної плати робітників і службовців. Треба враховувати можливість неправильного відображення в обліку утриманих сум, що поступили, а отже, необхідність здійснення зустрічної перевірки взаємопов'язаних банківських операцій і фактичних утримань із заробітної плати за розрахунково-платіжними відомостях.

Кожну суму простроченої заборгованості розглядають з погляду прийнятих заходів щодо стягнення (листи, позовні заяви) і осіб винних у допущенні прострочення боргу. У складі простроченої заборгованості і заборгованості, яка тривалий час не відшкодовується, на окремих підприємствах рахуються суми боргів, недостатньо обґрунтованих документами. Тут же може враховуватись заборгованість окремих осіб, з яких керівні працівники підприємства з тих або інших причин не хочуть стягати суму боргу в примусовому порядку. Документально не підтверджена і не обґрунтована заборгованість підлягає особливо ретельній перевірці.

У процесі перевірки спірної заборгованості ревизор уточнює, скільки часу знаходяться справи в арбітражі або народному суді і чому не розглядаються, які заходи приймало керівництво підприємства щодо прискорення розбору позовних заяв. Затримки і неодноразові відстрочки в розгляді справ часто відбуваються з вини адміністрації підприємства в зв'язку з тим, що неправильно оформлені або не повністю представлені претензійні і доказові документи. Тому потрібно звертатися безпосередньо в прокуратуру, суд і арбітраж, щоб уточнити істинні причини тривалої затримки направлених справ і прискорити прийняття рішень.

Досліджуючи безнадійну заборгованість, ревізор виписує випадки і суми відмови суду і арбітражу в задоволенні позовів на примусове стягнення боргів із дебіторів за весь період, що ревізується. На основі мотивування і висновків за рішеннями судових органів подібні факти доцільно згрупувати за причинами відмови (не забезпечення збереження цінностей на об'єктах з боку керівництва підприємства, пропуск термінів позовної давності, відсутність необхідних виправдувальних документів, неплатоспроможність боржників, тощо) або з вини посадових осіб.

Залишки дебіторської заборгованості на момент ревізії перевіряють за кожною сумою. Перевіряючий з'ясовує, які вживалися заходи з боку бухгалтерії, юридичного відділу та інших служб підприємства щодо стягнення боргів з початку їх виникнення.

У процесі перевірки використовують не тільки первинні документи, прикладені до бухгалтерських проводок і накопичувальних регістрів з обліку розрахунків з дебіторами, але і систематизовані первинні розрахункові документи при виписках банку з розрахункового й інших рахунків підприємства (журнал 3, накопичувальні відомості надходження і витрачання грошових коштів у розрізі окремих рахунків підприємства в установі банку тощо). Для перевірки розрахункових операцій за період, що ревізується, потрібно вибирати тих дебіторів, щодо яких заплутаний і запущений аналітичний облік розрахункових взаємовідносин, допускається порушення встановленого порядку проведення розрахунків і необґрунтоване списання заборгованості. Крім того, треба брати до уваги виявлені порушення, зловживання і незаконні дії посадових осіб при ревізії інших дільниць роботи підприємства, пов'язані з розрахунковими операціями, і ці розрахункові взаємовідносини піддавати всебічному дослідженню.

Кожну списану суму заборгованості ревізор перевіряє із залученням первинних документів, підтверджуючих її виникнення. Це допомагає розкривати дійсні причини утворення, суть і характер заборгованості. Саме на основі первинних документів у ряді випадків виявлялось незаконне списання недостач,

розкрадань і втрат товарно-матеріальних цінностей, які списувалися під виглядом пересортиці, різниці у вартості й інших, не зухвалих, на перший погляд, особливих побоювань, причин. Списання сум дебіторської заборгованості протягом періоду, що ревізується, піддають загальній перевірці.

Приховане списання дебіторської заборгованості можна виявити шляхом дослідження оборотів за аналітичними рахунками розрахунків за окремі місяці (особливо за сумнівною заборгованістю, що знаходиться без руху), вивчення причин різкого зменшення залишків перехідної заборгованості на кінець кожного місяця, співставлення описаних сум заборгованості з прикладеними виправдувальними документами на її списання.

При перевірці розрахункових операцій з'ясовують правильність кореспонденції рахунків і віднесення сум на окремі балансові рахунки щодо обліку розрахунків. Крім того, треба враховувати можливість незаконного списання сум на рахунки витрат замість віднесення їх на балансові рахунки з обліку розрахунків.

При ревізії розрахунків щодо претензій і відшкодування завданих збитків досліджують рух кожної суми не тільки на балансових рахунках 374 «Розрахунки за претензіями» і 375 «Розрахунки з відшкодування завданих збитків», але і на рахунку 947 «Недостачі і втрати від псування цінностей», а й таких, які рахуються в складі матеріалів у дорозі, товарів на відповідальному зберіганні у покупців у зв'язку з відмовою від акцепту, товарів, відвантажених і не оплачених у термін покупцями й інші. Кожну суму, записану за дебетом і кредитом цих рахунків, потрібно розглянути за картками і іншими регістрами аналітичного обліку із залученням первинних документів. Вивчаючи прикладені первинні документи, звертають увагу на своєчасність і повноту відображення заборгованості, правильність стягнення заборгованості і недопущення необґрунтованого списання її на інші рахунки.

Висновки до першого розділу

Дебіторська заборгованість поряд із запасами виробництва займає значну частину в структурі активу балансу підприємства. Результативна організація системи розрахунків підприємства зі споживачами, замовниками та іншими дебіторами дає змогу підвищити платоспроможність суб'єкта господарювання, збільшити оборотність активів.

Проаналізувавши чинні національні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та підходи науковців, доходимо висновку, що дебіторська заборгованість є сумою заборгованості дебіторів суб'єкта господарювання на певну дату, що виникла як наслідок наданих коштів, проданих товарів, інших активів, реалізованих послуг безпосередньо боржнику, та не є фінансовим активом, який має котирування на активному ринку.

Правові підвалини документального оформлення заборгованості дебіторів чітко регулюються законодавством України, постановами Кабінету Міністрів України, Національного Банку України, методичними рекомендаціями Державної Фіскальної Служби та іншими нормативно-правовими актами.

Так як дебіторська заборгованість є складовою частиною активів підприємства і відбивається на визначенні фінансового стану суб'єкта господарювання, то забезпечення управління нею є досить складним та важливим елементом.

2. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ

ТОВ «ДРУЖБА СВК»

2.1 Техніко-економічна характеристика підприємства

Сільськогосподарський виробничий кооператив «Дружба» було створено 21.03.2000 року.

Проведемо систематизації загальної інформації щодо досліджуваного товариства (рис.2.1).

Повна назва: українською англійською	<ul style="list-style-type: none"> • ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ДРУЖБА СВК • LIMITED LIABILITY COMPANY DRUZHNASVK (DRUZHNASVKLLC)
Скорочена назва	<ul style="list-style-type: none"> • ТОВ "ДРУЖБА СВК"
Адреса ЮРИДИЧНА підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • Україна, Одеська обл., Білгород-Дністровський р-н, село Зоря, вул. Троїцька, будинок
Розмір статутного капіталу	<ul style="list-style-type: none"> • 285 000,00 грн.
Основний вид діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Основний: • 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур • Інші: • 01.13 Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів • 01.21 Вирощування винограду • 01.24 Вирощування зерняткових і кісточкових фруктів
Дата реєстрації Код ЄДРПОУ	<ul style="list-style-type: none"> • 21.03.2000 (23 роки 11 місяців) • 03766139
Керівник Головний бухгалтер	<ul style="list-style-type: none"> • Чиклікчи Георгій Гаврилович • Узунова Ірина Дмитрівна

Рисунок 2.1– Загальна інформація про досліджуване Товариство

Дана бізнес одиниця створена у 2000 році на основі Законів України та несе повну відповідальність та обов'язки перед кредиторами, укладає договори, має майно та поточні рахунки.

Метою діяльності товариства є здійснення бізнес діяльності та отримання прибутку від вкладеного капіталу через виробництво та реалізацію власної

сільськогосподарської продукції на основі статуту та ліцензії .

Розглянемо структуру управління товариства, яка утворює підпорядкованість підрозділів керівнику (рис.2.2).

Рисунок 2.2– Модель структури управління товариства

Управління товариства визначає стратегію розвитку агробізнесу та ;

- визначає напрями формування цінової, податкової політики та ЗЕД;
- організовує роботу і ефективну взаємодію підрозділів , спрямовує діяльність на досягнення темпів розвитку щодо збільшення виробництва і реалізації сільськогосподарської власної продукції ;

- спрямовує діяльність трудового колективу на досягнення результативності бізнесу ;

- забезпечує виконання зобов'язань перед покупцями, бюджетом, постачальниками та банками;

- представляє інтереси у взаємовідносинах з партнерами та в органах державної влади .

Встановлено, що згідно статуту керівник здійснює безпосереднє управління щодо процесу ведення виробництва та реалізації власної агропродукції.

Основні фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «ДРУЖБА

СВК» за 2021-2022 роки представлені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «Дружба СВК» за 2021-2022 рр.

Показники	Попередні й 2021	Звітний 2022	Відхилення 2022/ 2021	
			абс.	%
1.Обсяг продукції в натуральному виразі: Культури зернові та зернобобові (т)	119 878	142654	22776	18,9
2. Обсяг продукції в оптових цінах без ПДВ та акцизного збору, тис. грн.	150 429	186531	36102	23.9
3. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	143 652.00	171 390.00	27738	+19
4. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	85 984.00	106 807.00	20823	24
5. Валовий прибуток, тис. грн.	57668	64583	6915	+12
6. Адміністративні витрати, тис. грн.	4 675.00	4 849.00	174	3.7
7. Витрати на збут, тис. грн.	3 824.00	3 660.00	-164	-4.3
6. Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток, тис. грн.	57 668.00	64 583.00	6915	12
9. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	94483	115316	20833	22
10. Витрати на Ігрн.реалізованої продукції, коп.	66	67	1	1.5
11.Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	47 158.00	66 181.00	19023	40
13. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	47 158.00	66 181.00	19023	40
14. Матеріальні витрати, тис. грн.	110 137.00	102 914.00	-7223	-6.5
15. Матеріаловіддача, грн.	73	55	-18	-25
16.Матеріаломісткість продукції, грн.	136	181	45	33
17. Середня облікова кількість штатних працівників облікового складу, осіб.	150	139	-11	-7.4
18. Продуктивність праці одного штатного працівника облікового складу, тис. грн.	799	1026	227	28
19. Фонд оплати праці штатних працівників облікового складу, тис. грн.	15 009.00	17 414.00	2405	16
20. Середньорічна заробітна плата одного штатного працівника облікового складу, грн.	10006	12528	2522	25
21. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн.	124240	129722	5482	4.4
22. Фондовіддача: грн.				
- по продукції	1120	1438	318	28.4
- по прибутку	380	510	130	34.2
23. Фондорентабельність, %	46	49.7		-3.7
24. Середня річна вартість оборотних коштів, тис. грн.	133699	183560	49861	37.2
25. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	1.07	0.93		0.14
26. Рентабельність продукції, %	54.8	62		7.2
28.Середня річна сума дебіторської заборгованості	1326	211.5	-1114.5	-84
29. Середня річна сума кредиторської заборгованості	2519	4289	1770	70
30. Коефіцієнти ліквідності балансу:				
- коефіцієнт поточної ліквідності	53	43		-10
- коефіцієнт швидкої ліквідності	6.03	7.6		1.57
- коефіцієнт абсолютної ліквідності	4.8	6.78		1.98

2.2 Аналіз динаміки та структури дебіторської заборгованості підприємства

Встановлено, що узагальнена сума дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги як і інші види дебіторської заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК» відображається у другому розділі балансу фінансовій звітності.

Розглянемо детально структуру та динаміку дебіторської заборгованості за 2021-2022 роки (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2. - Аналіз динаміки та структури поточної дебіторської заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2021-2022 рр.

Поточна дебіторська заборгованість	Роки (тис. грн.)		Зміна 2022/2021
	2021	2022	в сумі
За продукцію ,товари, роботи, послуги	423.00		-423
За розрахунками ,за внесеними авансами	7 412.00	2 531.00	-4881
Інша поточна дебіторська заборгованість	30.00	1 674.00	1644
Усього	7865	4205	-3660

Виходячи з даних таблиці 2.2. видно, що поточна дебіторська заборгованість ТОВ «ДРУЖБА СВК» у 2022 році має тенденцію до зниження в сумі 3660 тис. грн.

З'ясовано, що проаналізувавши показники поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги ТОВ «ДРУЖБА СВК», можна зробити висновок ,що в досліджуваному товаристві даний показник у 2022 році взагалі відсутній .

Дана ситуація засвідчує про погашення попередніх розрахунків за відвантажену агропромисловою продукцією та відсутність нових відвантажень покупцям ,що може негативно позначитися на фінансового стані ,так як дані операції показують обсяг реалізації агропродукції та отримання доходів ,що є об'єктивним фактором негативного розвитку агробізнесу є війна.

Розглянемо використавши графічний метод порівняння як змінився тренд поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги ТОВ

«ДРУЖБА СВК» на основі даних Балансу за 2020-2022 рр. (рис.2.3.).

Рис. 2.3 –Тренд поточної дебіторської заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2020-2022 рр.

Встановлено даними порівняного графічного аналізу, що поточна дебіторська заборгованість аграрного товариства має негативний тренд до зменшення і у 2022 році даний вид заборгованості взагалі відсутній .

З'ясовано, що в структурі активів товариства чітко прослідковується зменшення дебіторської заборгованості у 2021 році порівняно з 2020 ,а у 2022 році – взагалі її відсутність . Дана ситуація засвідчує потребу в сучасних інструментах управління, що сприятиме ефективності бізнесу, і як наслідок збільшення сум реалізації через відвантаження агропродукції ,що впливатиме на розвиток агробізнесу в умовах сучасності.

Варто зазначити, що більшість науковців засвідчують, що поточна дебіторська і кредиторська заборгованості створюються в процесі ведення бізнесу і повинна знаходитися приблизно на одному рівні.

Проведемо порівняння даних видів заборгованостей використавши графічний метод на основі даних Балансу за 2020-2022 рр. (рис. 2.4).

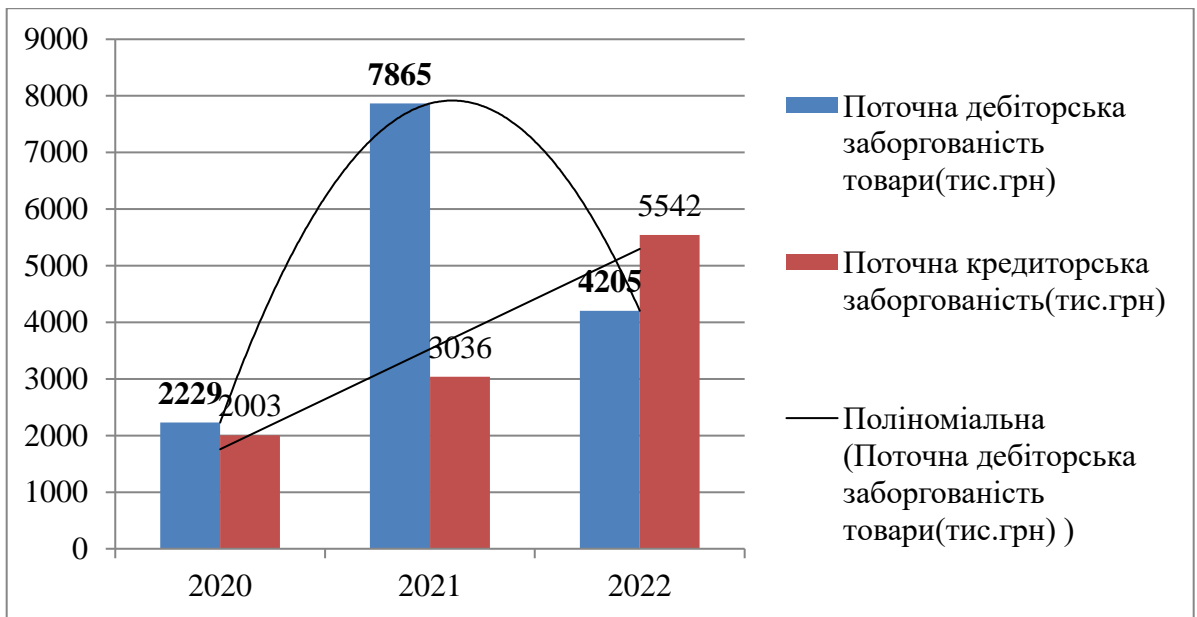

Рисунок 2.4 – Порівняння поточної дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2020-2022 рр.

Встановлено даними графічного аналізу, що поточна кредиторська заборгованість має тренд до збільшення, тоді як дебіторська має стрімкий тренд до зменшення. Дана ситуація означає, що при умові повної сплати розрахунків по дебіторській заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК» у 2022 році не вистачатиме коштів для покриття кредиторської у розмірі 1337 тис. грн. (5542-4205), що потребує управлінських інструментів щодо збільшення обсягу продажу агропродукції, яка є в наявності, як засвідчують дані оборотних активів балансу.

2.3 Аналіз фінансових результатів діяльності

Для проведення аналізу фінансових результатів діяльності ТОВ «ДРУЖБА СВК» використаємо дані форми №2 фінансової звітності. Дослідження варто розпочати з одного із важливих факторів впливу на формування прибутку, а саме чистого доходу від реалізації агропродукції.

Розглянемо тренд чистого доходу від реалізації продукції ТОВ «Дружба СВК» використавши порівняльний графічний метод за 2020-2022 рр. (рис.2.5).

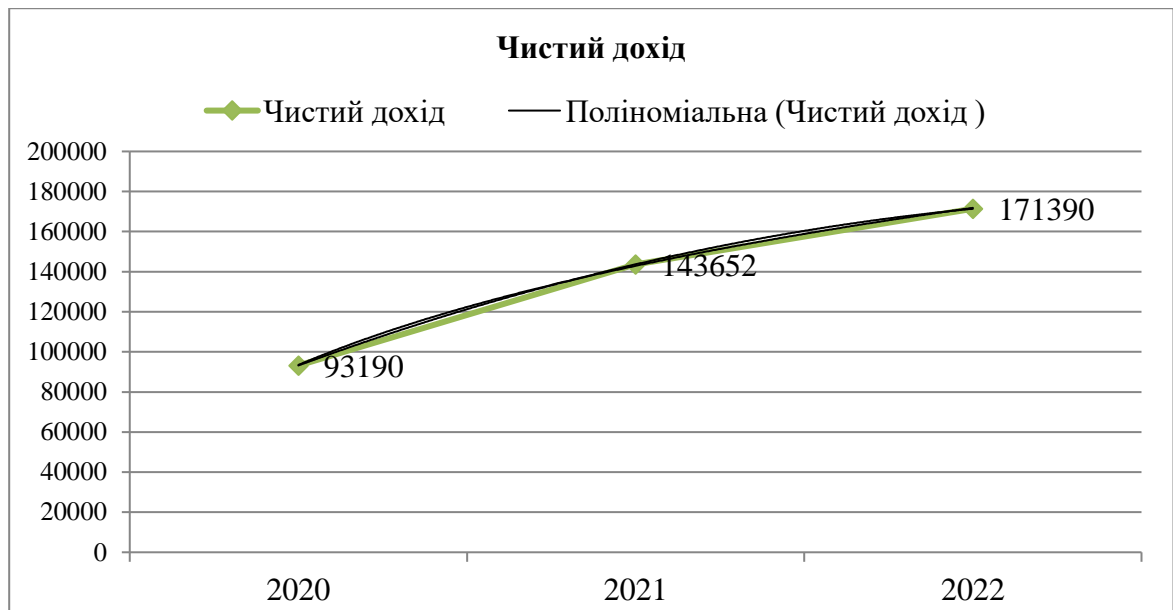

Рис. 2.5 – Тренд чистого доходу від реалізації ТОВ «Дружба СВК» за 2021-2022 рр.

Проведений аналіз чистого доходу ТОВ «ДРУЖБА СВК» дозволяє констатувати, що сума грошових надходжень від реалізації продукції в 2022 р складає 171390 тис. грн., що на 78200 тис. грн. перевищила рівень показника 2020р, або на 83.9%. Причиною позитивної зміни доходу від реалізації агропродукції, зокрема її збільшення є ефективність управління ТОВ «ДРУЖБА СВК», що дало можливість незважаючи на негативний вплив форс мажорного фактору (війна) отримати позитивний тренд даного показника.

З'ясовано на основі досліджених показників, що позитивна зміна чистого доходу від реалізації агропродукції потребує постійного вжиття управлінських важелів впливу, що сприятиме ефективності показників бізнесу через розширення сегменту ринку за рахунок нових потенційних клієнтів.

Проведемо графічний аналіз чистого фінансового результату ТОВ «ДРУЖБА СВК» на основі даних форми №2 «Звіт про фінансові показники» за 2020-2022 роки та визначимо тенденцію (рис. 2.6)

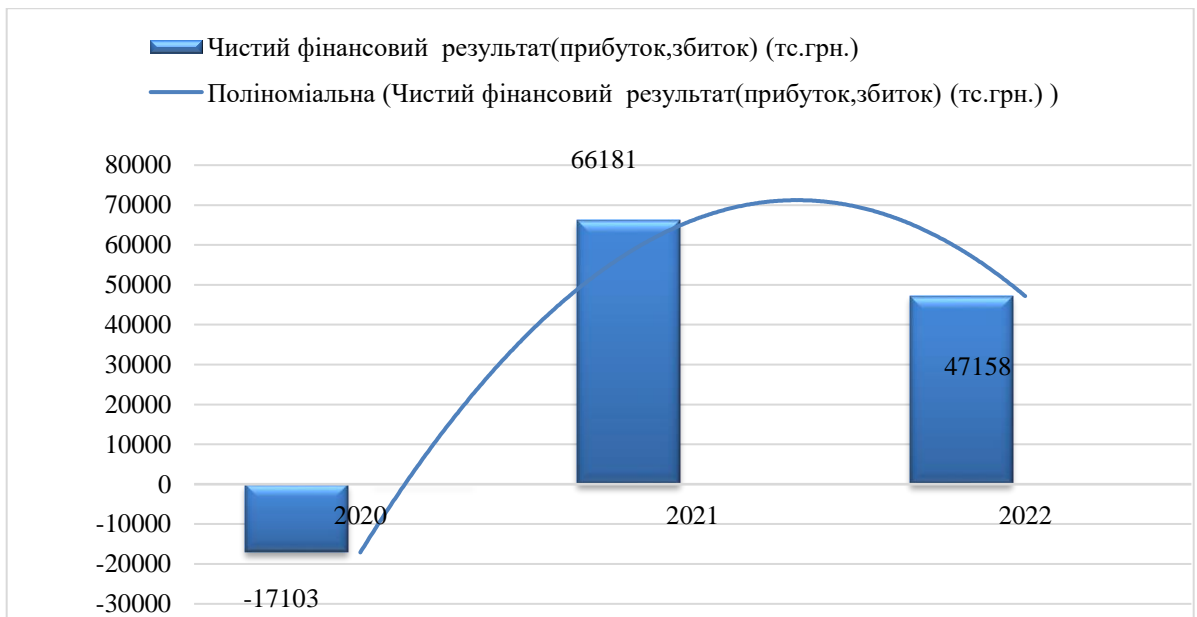

Рис. 2.6 – Тренд зміни чистого фінансового результату ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2020-2022 рр.

Встановлено з даних графічного аналізу нестабільну динаміку по чистому фінансовому результату ТОВ «ДРУЖБА СВК», адже у 2020 році компанія отримала збиток у розмірі 17103 тис. грн., тоді як у 2021 році значну суму прибутку у розмірі – 66181 тис. грн., що позитивно характеризує ефективність менеджменту. Однак у 2022 році ріст прибутку зменшився на 19023 тис. грн. і об'єктивною причиною даного зниження є негативні форс мажорні обставини війни. Дана ситуація потребує подальшого дослідження механізму управління діяльністю агробізнесу щодо вивчення позитивного впливу факторів. Необхідно звернути увагу відсутність дебіторської заборгованості у 2022 році, що засвідчує зменшення відвантаження агропродукції покупцям, що негативно позначилося на суттєвому зменшенні показника чистого прибутку, який у 2022 році порівняно з 2021 роком зменшився.

З'ясовано, що даний показник впливає на фінансовий стан через зміну нерозподіленого прибутку та його впливу на власний капітал. Адже важливим показником оцінки фінансового стану агрокомпанії є тенденція власного капіталу на який впливає нерозподілений прибуток.

Розглянемо тренд даного показника ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2020-2022

рр. (рис.2.7).

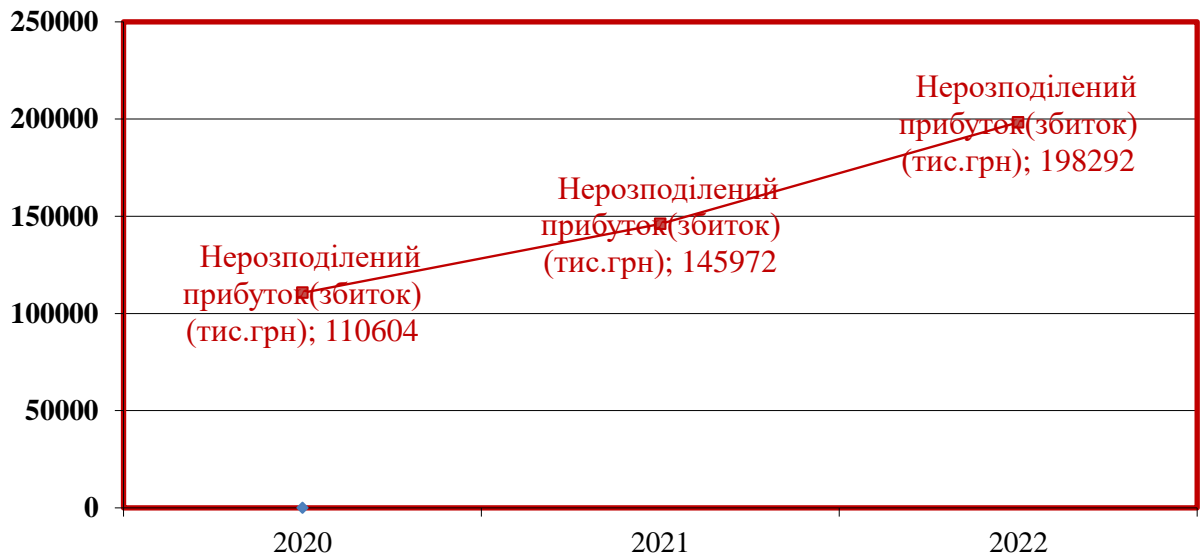

Рис. 2.7 –Тренд зміни нерозподіленого прибутку ТОВ «Дружба СВК» за 2020-2022 рр.

Варто зазначити, що нерозподілений прибуток має стійку тенденцію до збільшення, а саме у 2022 році сума даного показника збільшилася на 87688 тис. грн. або на 79 %, що засвідчує позитивну тенденцію росту власного капіталу та незалежність від зовнішніх користувачів. Дана ситуація засвідчує ефективність менеджменту ТОВ «ДРУЖБА СВК» та показує розвиток бізнесу через прийняття своєчасних управлінських рішень .

Встановлено, що позитивний вплив на отримання прибутку ТОВ «Дружба СВК» має збільшення отриманої величини чистого доходу від реалізації агропродукції, що можна отримати за рахунок маркетингових інструментів, що сприятиме збільшенню обсягу реалізації, і як наслідок збільшення обсягу дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

2.4 Аналіз фінансового стану

З метою оцінки фінансового стану використаємо графічний порівняльний метод ,що дасть можливість аналізу системи показників, які детально і всебічно характеризують фінансово-бізнесовий стан ТОВ «ДРУЖБА СВК», зокрема оцінивши тренд валюти балансу, структура власного капіталу , поточної

дебіторської та кредиторської заборгованості і нерозподіленого прибутку 2020-2022 рр. Важливо зазначити, що процес агровиробництва потребує ресурсів - розглянемо згідно балансу графічно зміну активів товариства за 2020-2022 рр. (рис.2.8) .

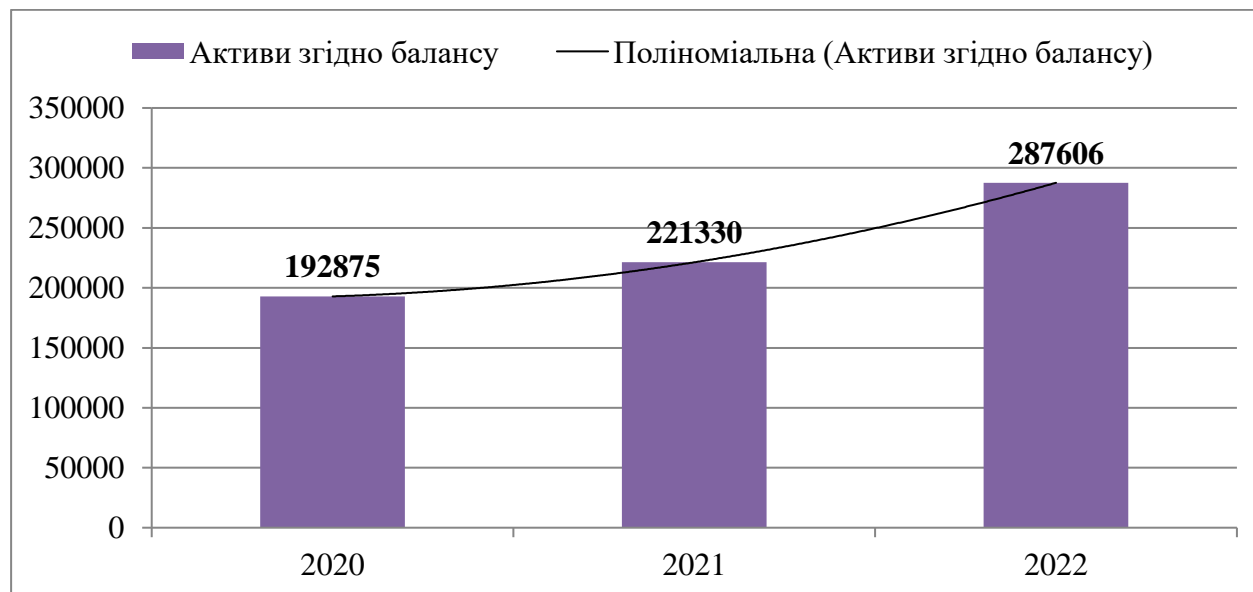

Рис. 2.8 – Динаміка ресурсів згідно балансу ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2020-2022 рр.

Встановлено позитивний тренд вартості активів за досліджуваний період і особливе збільшення відзначається у 2022 році, що засвідчує розвиток агробізнесу. Так як ресурси товариства збільшилися на 75,6 % порівняно з 2020 роком ,що позитивно оцінює менеджмент ,який приймає ефективні рішення незважаючи на форс мажорні фактори війни , сприяє розвитку бізнесу та засвідчує помірний вплив форс мажорних факторів війни на даний показник .

Розглянемо структуру та динаміку активів ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2021-2022 рр. (рис.2.9).

Виходячи з даних графіка слід відмітити ,що значну частку займають оборотні активи, тоді як необоротні активи мають незначну частку і мають динаміку до зниження у 2022 році порівняно з 2021 роком, що потребує детального дослідження та аналізу складових.

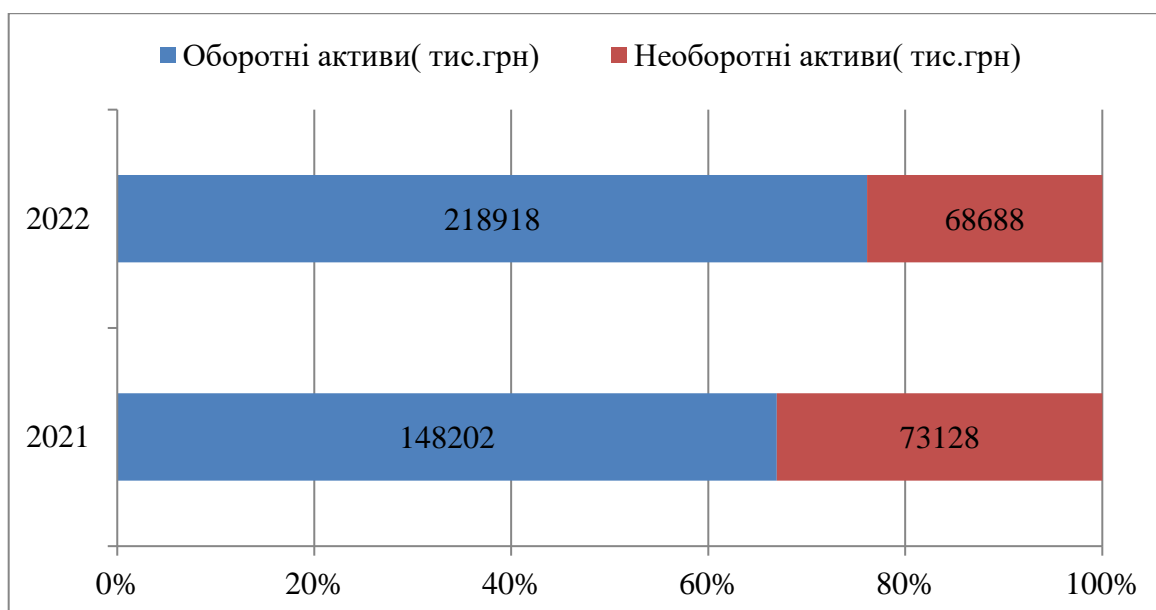

Рис. 2.9 – Структура активів ТОВ «ДРУЖБА СВК » за 2021-2022 рр.

З'ясовано, що для здійснення виробничого процесу агропродукції необхідно збільшувати складову оборотних активів в структурі всіх ресурсів, що так і відбулося у 2022 році, а саме збільшення оборотних активів ТОВ «ДРУЖБА СВК» на 70716 тис. грн. або 47.7%.

Доречно зазначити, що саме оборотні мають безпосередній вплив на розвиток агровиробництва, що підтверджено результатами аналізу показників та засвідчує позитивний розвиток.

Для оцінки перспектив розвитку агробізнесу необхідно визначити показники фінансової стійкості та порівняти з нормативом (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 - Зміна показників фінансової стійкості

н/п	Роки	Коефіцієнт фінансової залежності	Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	
			Розрахований показник	Норматив
1	2021	0.09	0.91	Не менше - 0,5
2	2022	0.07	0.93	Не менше - 0.5

На підставі розрахунків, можна зробити висновки щодо фінансової автономії ТОВ «ДРУЖБА СВК», адже у 2022 році показник автономії знаходиться в межах норми ($\geq 0,5$) розглянемо тренд даного коефіцієнта(рис.2.10).

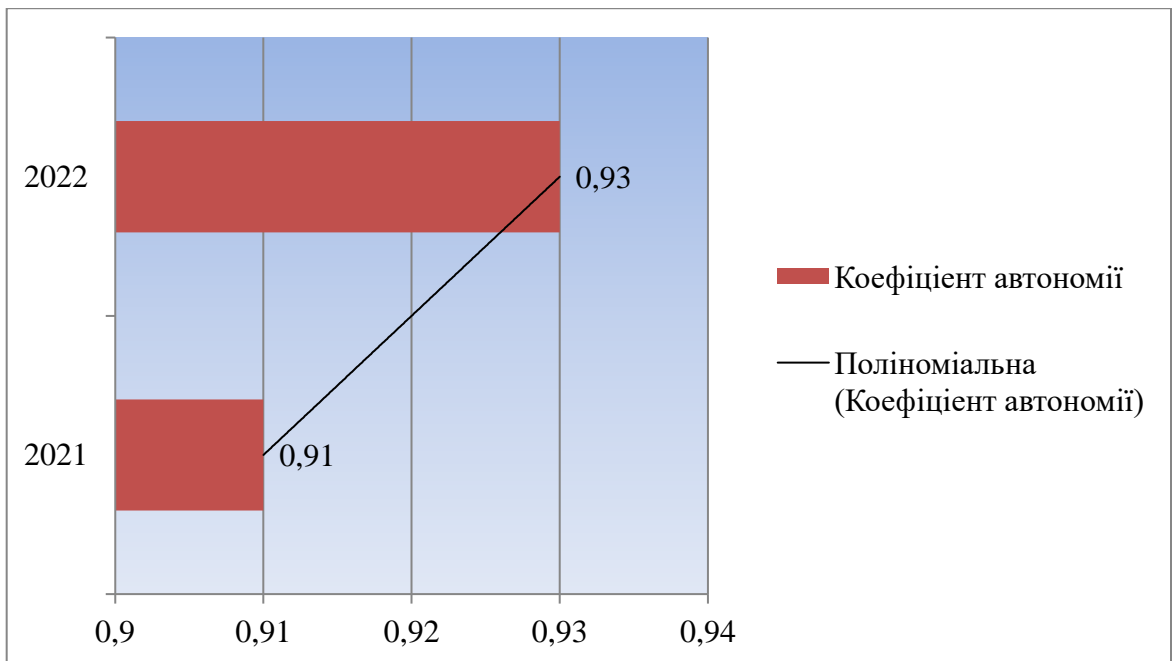

Рис. 2.10 – Тренд показника фінансової автономії ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2021-2022 рр.

Дана ситуація означає, що частка власного капіталу в усьому майні складає 93 % та засвідчує можливість виконання зовнішніх зобов'язань за рахунок власних активів, що означає незалежність від зовнішніх користувачів, тобто позикових джерел. Коефіцієнт фінансової незалежності ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2021-2022 року показує фінансову автономію і ефективність управління бізнесом.

Важливою складовою оцінки фінансового стану ТОВ «ДРУЖБА СВК» є розрахунок та аналіз основних коефіцієнтів (табл. 2.1), які показують покращення показників ділової активності бізнесу порівняно з попереднім періодом. Про це свідчить більшість показників і позитивним є коефіцієнт автономії, який засвідчує незалежність бізнесу від позикового капіталу у звітному році порівняно з базисним роком, що підтверджує розвиток агробізнесу та стабільність фінансового стану ТОВ «ДРУЖБА СВК».

Висновки до другого розділу

Поточна дебіторська заборгованість аграрного товариства має негативний тренд до зменшення і у 2022 році даний вид заборгованості взагалі відсутній. В

той же час поточна кредиторська заборгованість має тренд до збільшення. Дана ситуація означає, що при умові повної сплати розрахунків по дебіторській заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК» у 2022 році не вистачатиме коштів для покриття кредиторської заборгованості, що потребує управлінських інструментів щодо збільшення обсягу продажу агропродукції, яка є в наявності, як засвідчують дані оборотних активів балансу.

Чистий дохід від реалізації за досліджувані роки має стабільну тенденцію до зростання. Тоді як собівартість має тенденцію до зниження, що позитивно позначиться на отриманому розмірі прибутку.

Встановлено нестабільну динаміку по чистому фінансовому результату ТОВ «ДРУЖБА СВК», адже у 2020 році компанія отримала збиток, тоді як у 2021 році значну суму прибутку, що позитивно характеризує ефективність менеджменту. Однак у 2022 році ріст прибутку зменшився, і об'єктивною причиною даного зниження є негативні форс мажорні обставини війни. Дана ситуація потребує подальшого дослідження механізму управління діяльністю агробізнесу щодо вивчення позитивного впливу факторів.

Необхідно звернути увагу на відсутність дебіторської заборгованості у 2022 році, що засвідчує зменшення відвантаження агропродукції покупцям, що негативно позначилося на суттєвому зменшенні показника чистого прибутку, який у 2022 році порівняно з 2021 роком зменшився.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ У ТОВ «ДРУЖБА СВК»

3.1 Загальна характеристика організації бухгалтерського обліку на підприємстві

Облікова політика підприємства ТОВ «ДРУЖБА СВК» формується у відповідності з Законом України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” зі змінами та доповненнями а вимогами Національних стандартів (положень) бухгалтерського обліку.

Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться безупинно з дня реєстрації підприємства. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку і забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, схоронність оброблених документів, реєстрів і звітності протягом установленого терміну, але не менш трьох років, несе керівник підприємства і головний бухгалтер.

Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку на підприємстві введені в штат підприємства бухгалтера і створена бухгалтерська служба на чолі з головним бухгалтером.

Розглянемо структуру бухгалтерії, працівники якої безпосередньо підпорядковуються головному бухгалтеру товариства (рис. 3.1).

Працівники бухгалтерії узагальнюють інформацію, складають звітність за певний період товариства та подають її у встановленому порядку . Працівники бухгалтерії співпрацюють з усіма відокремленими підрозділами щодо оперативного отримання інформації, яка документально оформляє процес здійснення виробництва та реалізації власної продукції, що сприяє узагальнити результати бізнес діяльності. Бухгалтера працюють і виконують свої обов’язки відповідно до посадової інструкції та опрацьовують документи, які сприяють своєчасності складання та здачі звітності.

Для здійснення комп’ютеризації бухгалтерського обліку агропродукції доцільним є використання програмного забезпечення та додаткових програм. Зокрема ТОВ «ДРУЖБА СВК» використовують для контролю банківських

операцій – «Клієнт-банк», програм «Excel» для обліку і аналізу, а для оформлення і надсилання звітності до податкової – «Бест-Звіт».

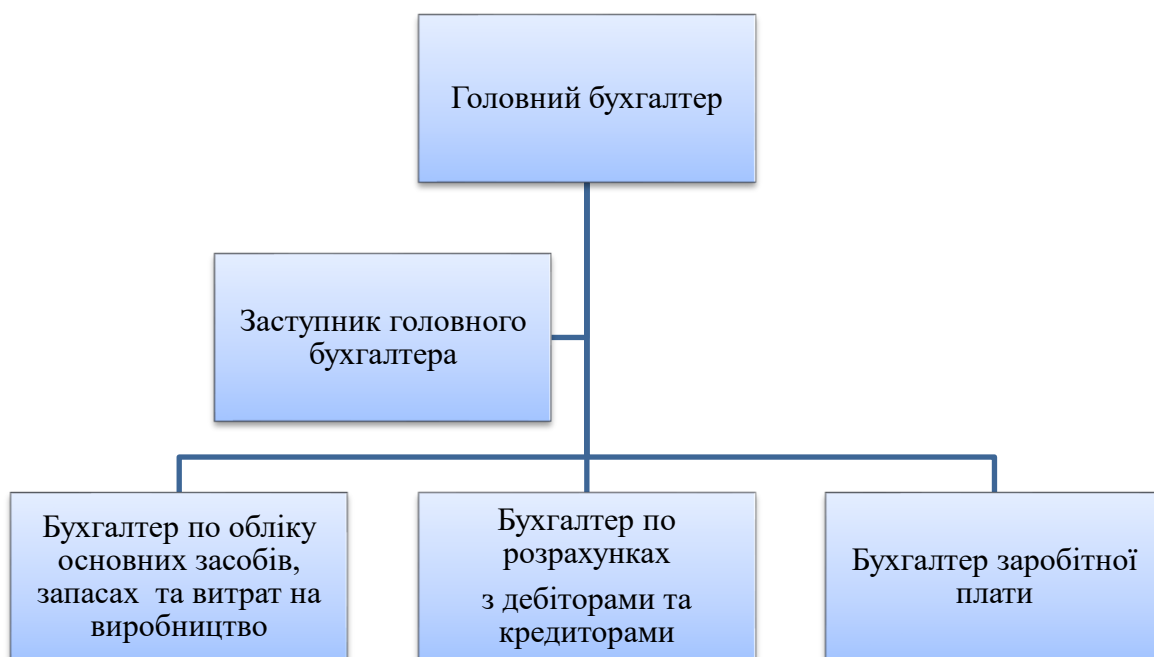

Рис. 3.1 – Структура бухгалтерії ТОВ «ДРУЖБА СВК»

Варто зазначити, що дані програми дозволяють значно зменшити затрати праці з опрацювання бухгалтерських документів і були внесені такі зміни:

- план рахунків приведений у відповідність з рекомендаціями щодо ведення бухгалтерського обліку в агробізнесу;
- відповідно до специфіки змінено набір довідників і об'єктів аналітичного обліку, що використовуються у конфігураціях;
- змінено структуру збереження та аналізу інформації про витрати агробізнесу;
- введено поняття обліку готової продукції в планових цінах;
- додано спеціальні звіти, що відображують агроспецифіку;
- введено використання компонента «Оперативний облік» .

З'ясовано, що аналіз витрат та собівартості ТОВ «ДРУЖБА СВК» автоматизують за допомогою програм «Excel», яка полегшить проведення розрахунків витрат, їх розподілу між видами продукції та інших операцій, які

пов'язані з визначенням собівартості реалізованої продукції (рис. 3.2).

	A	B	C	D	E	F
1	Пшениця					
2						
3	У ₀ =	2	13	3	2	9
4						
5	У ₁ =	2,36363636	8	5	13	11
6						
7	У' =	1,44444444	-5	2	11	2
8						
9	У'' =	1,66666667				
10						
11	У''' =	2,88888889				

Рис. 3.2 – Автоматизація аналізу витрат на виробництво центнера пшениці ТОВ «ДРУЖБА СВК»

Варто зазначити, що ТОВ «ДРУЖБА СВК» використовувало програму «1С:Підприємство», яка має відношення до країни агресора. І тому в умовах воєнного часу нами пропонується для автоматизації обліку і аналізу впровадження спеціалізованої програми - MASTER:Агро із розробленим додатком MASTER:ТЕП (техніко-економічні показники), який дозволяє вести планування виробничого завантаження посівних площ на наступний рік згідно зазначених параметрів з можливістю створювати декілька сценаріїв планування для вибору найбільш оптимального варіанту.

Розглянемо функції додатку MASTER:ТЕП (рис. 3.3).

Встановлено, що функціонал додатку MASTER:ТЕП (техніко-економічні показники) стане чудовим інструментом для ТОВ «ДРУЖБА СВК» в роботі працівників бухгалтерії та планово-економічного відділу, що дозволить своєчасно і якісно формувати інформацію для прийняття управлінських рішень менеджментом щодо проведення планування виробничого завантаження наявних в агробізнесі ресурсів для вибору найбільш оптимального сценарію.

Рис. 3.3 – Функції додатку MASTER:ТЕП для бухгалтерії та планового відділу

3.2 Організація на підприємстві обліку дебіторської заборгованості

У ТОВ «ДРУЖБА СВК» використовують такі первинні документи з обліку дебіторської заборгованості як акт надання послуг, накладні, прибуткові касові ордери, видаткові касові ордери, авансові звіти, банківські виписки та деякі інші.

У ТОВ «ДРУЖБА СВК» облік реалізації готової продукції з дебіторами ведеться на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», який має такі субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»

Кореспонденція рахунків, які використовуються у ЗАТ «Одесакондитер», відображено в таблиці 3.1.

У ТОВ «ДРУЖБА СВК» облік розрахунків з різними дебіторами ведеться на рахунках :

- 371 «Розрахунки за виданими авансами»
- 372 «Розрахунки з підзвітними особами»
- 373 «Розрахунки за нарахованими доходами»

- 374 «Розрахунки за претензіями»
- 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків»
- 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок»
- 377 «розрахунки з іншими дебіторами».

Таблиця 3.1 - Відображення в обліку ТОВ «ДРУЖБА СВК» рахунка 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» за грудень 2022 року

Зміст господарської операції:	Д-т	К-т	Сума
1. Реалізація готової продукції	361	701	2441160,7
2. Реалізація послуг	361	703	191596,27
3. Перераховано кошти	311	361	4633806,55
4.Взаємозалік заборгованостей	631	361	1053,12

Для здійснення окремих господарських операцій, які неможливо оплатити через касу підприємства або через поточний рахунок у банку, підприємство видає працівникам готівкові кошти під звіт. Облік розрахунків з підзвітними особами ведеться на субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами». У ТОВ «ДРУЖБА СВК» найбільш поширеною є операція, пов'язана з видачею коштів на відрядження. Підприємство зобов'язане видавати аванс відрядженим у межах України та за кордон. Сума авансу визначається способом розрахунку, виходячи з норм добових і розміру передбачуваних витрат на проживання, проїзд тощо.

Після повернення з відрядження, не пізніше трьох робочих днів (при використанні корпоративних пластикових карток – не пізніше ніж 10 днів, а з дозволу керівника з поважних причин – 20 робочих днів) підзвітна особа повинна подати до бухгалтерії авансовий звіт з усіма підтверджувальними документами та повернути невикористаний аванс. В авансовому звіті працівник зазначає фактичні витрати з відрядження, виходячи з діючих норм.

При виплаті добових з відряджень у межах України кількість днів перебування у відрядженні визначається на підставі відміток у посвідченні про прибуття та вибуття. Якщо такі позначки в посвідченні відсутні, тоді добові не виплачуються. За рішенням керівника підприємства вони можуть бути виплачені, але тоді добові збільшуватимуть сукупний дохід відрядженого та

відповідно оподатковуватимуться всіма податками, зборами, внесками як додаткова зарплата.

При несвочасності повернення суми надміру сплачених коштів пізніше граничного терміну (до закінчення третього банківського дня, наступного за днем, в якому платник податку завершує таке відрядження або завершує виконання окремої цивільно-правової дії за дорученням та за рахунок особи, що надала кошти під звіт), але не пізніше звітного місяця, на який припадає останній день такого граничного терміну. Якщо підзвітна особа не повернула всі кошти у визначений строк, бухгалтер повинен утримати ПДФО з суми.

Кореспонденція рахунків, які використовуються у ТОВ «ДРУЖБА СВК», відображено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Відображення в обліку ТОВ «ДРУЖБА СВК» рахунка 37 «Розрахунки з різними дебіторами» за грудень 2022 року

Зміст господарської операції:	Д-т	К-т	Сума
1. Перерахований аванс	371	311	100789
2. Зараховано аванс	631	371	98500
3. Повернення авансу на рахунок	311	371	18000
4. Перераховано позику	377	311	75700
5. Видані з каси кошти підзвітній особі	372	301	1000
6. Повернуто невикористаної готівки в касу	301	372	500
7. Придбання запасів через підзвітну особу	201	372	2800
8. Дохід від оренди	373	713	25000
9. Пред'явлена претензія постачальнику запасів на суму вартості неякісної або недопоставленої партії.	374	201	90500
10. Компенсація за завдані збитки	375	25	5010
11. Нарахована орендна плата	377	713	25000
12. Кошти, одержані від орендаря в погашення заборгованості за фінансову оренду	311	377	25000

У ТОВ «ДРУЖБА СВК» резерв сумнівних боргів не створюється.

Контроль за дебіторською заборгованістю покладено на головного бухгалтера підприємства.

До основних елементів системи контролю дебіторської заборгованості належать: контроль і облік договорів з покупцями, контроль оформлення реалізації товару, встановлення характеру дебіторської заборгованості. Крім того, в число задач фахівця при контролі дебіторською заборгованістю входять:

- 1) визначення ступеня ризику неплатоспроможності покупців,
- 2) розрахунок прогностичного значення резерву по сумнівних боргах,
- 3) надання рекомендацій по роботі з фактично або потенційно неплатоспроможними покупцями.

Інформація про дебіторську заборгованість у ТОВ «ДРУЖБА СВК» відображається в Бухгалтерському балансі Форма №1.

Поточна дебіторська заборгованість за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена вексями, обліковується на рахунку 34 «Короткострокові векселі одержані».

Векселі відображаються у балансі за номінальною вартістю. До статті «Векселі одержані» включається заборгованість за вексями, строк оплати за якими не настав.

Сума нарахованих відсотків за звітний період по векселю, який підлягає оплаті в наступному періоді, переноситься на статтю «Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів». Відповідно до цієї суми повинен бути визнаний дохід за відсотками.

У таблиці 3.3 наведено відображення операцій, пов'язаних з виникненням дебіторської заборгованості, забезпеченої вексями у ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2022 рік.

Таблиця 3.3 - Відображення операцій, пов'язаних з виникненням дебіторської заборгованості, забезпеченої вексями у ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2022р.

№ з/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
20 червня 2022р. реалізовано товар собівартістю 80 327 грн. за 154 578 грн. (в тому числі ПДВ). 1 липня 2022р. отримано вексель номіналом 154 578 на 60 днів під 12 % річних. Сума відсотків = $154\,578 \times 12\% \times 60 : 360 = 3\,091,56$ (грн.)				
<i>20 червня 2022 року</i>				
1	Визнали дохід від реалізації товарів	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	702 «Дохід від реалізації товарів»	154578
2	Одночасно на суму ПДВ	702 «Дохід від реалізації товарів»	641 «Розрахунки за податками»	25763

Продовження таблиці 3.3

1	2	3	4	5
3	Списана собівартість реалізованих товарів	902 “Собівартість реалізованих товарів”	26 “Готова продукція”	80327
<i>Липень 2022 року</i>				
4	Отримали вексель у забезпечення дебіторської заборгованості (01/07/2022р.)	341 “Короткострокові векселі одержані в національній валюті”	361 “Розрахунки з вітчизняними покупцями”	154578
5	Нараховані відсотки по векселю за липень (31/07/2022р.)	373 “Розрахунки за нарахованими доходами”	732 “Відсотки одержані”	1545,78
6	Відображені податкові зобов'язання з ПДВ	732 “Відсотки одержані”	641 “Розрахунки за податками”	257,63
<i>31 серпня 2022 року</i>				
7	Нараховані відсотки по векселю за липень	373 “Розрахунки за нарахованими доходами”	732 “Відсотки одержані”	1545,78
8	Відображені податкові зобов'язання з ПДВ	732 “Відсотки одержані”	641 “Розрахунки за податками”	257,63
<i>1 вересня 2022 року</i>				
9	Погашено вексель	311 “Поточні рахунки в національній валюті”	341 “Короткострокові векселі одержані в національній валюті”	154578
10	Сплачено відсотки по векселю	311 “Поточні рахунки в національній валюті”	373 “Розрахунки за нарахованими доходами”	3091,56
1 вересня 2022 р. підприємство отримало безвідсотковий вексель на суму 52 000 грн. терміном на 3 місяці в рахунок оплати за реалізований товар на умовах комерційного кредиту на суму 47 008 грн. Плата за відстрочення платежу, яка становить 4 160 грн. (крім того ПДВ 832 грн.), включена до вартості векселя. Вексель був погашений 30 листопада 2022 р.				
11	Отримання векселя 1/09/2022:			
	- на вартість реалізованих товарів	341 “Короткострокові векселі одержані в національній валюті”	361 “Розрахунки з вітчизняними покупцями”	47008
	- на суму відсотків	341 “Короткострокові векселі одержані в національній валюті”	69 “Доходи майбутніх періодів”	4992

Закінчення таблиці 3.3

1	2	3	4	5
12	Нараховані відсотки по векселях за вересень 30/09/2022р. (4992/3 = 1664)	69 “Доходи майбутніх періодів”	732 “Відсотки одержані”	1664
	Відображені податкові зобов'язання з ПДВ	732 “Відсотки одержані”	641 “Розрахунки за податками”	277,33
Операція з нарахування відсотків повторюється 31/10/2022р. та 30/11/2022р.				
13	Погашено вексель грошовими коштами	311 “Поточні рахунки в національній валюті”	341 “Коротко-строкові векселі одержані в національній валюті”	52 000
Підприємство отримало вексель за реалізовані товари на суму 60 000 грн. До закінчення строку сплати векселя підприємство продало його банку за 51 300 грн. Таким чином сума дисконту: $60\,000 - 51\,300 = 8\,700$ (грн.)				
14	Отримано вексель в оплату за товар	341 “Короткострокові векселі одержані в національній валюті”	361 “Розрахунки з вітчизняними покупцями”	60 000
15	Врахування векселя банком	311 “Поточні рахунки в національній валюті”	341 “Короткострокові векселі одержані в національній валюті”	51 300
		949 “Інші витрати операційної діяльності”	341 “Короткострокові векселі одержані в національній валюті”	8 700

Бланки векселів є бланками суворої звітності, для їх обліку використовується позабалансовий рахунок 08 “Бланки суворого обліку”.

3.3 Аудит дебіторської заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК»

Організація аудиту дебіторської заборгованості забезпечує безумовне дотримання виконання договірних зобов'язань, підвищення платіжної дисципліни. Реальність існування дебіторської заборгованості потребує визначення політики контролю за своєчасним її погашенням та є актуальними питаннями керівництва ТОВ «ДРУЖБА СВК».

Важливо зазначити, що організація аудиту та якісне його здійснення щодо визнання дебіторської заборгованості активами, організації бухгалтерського

обліку операцій, пов'язаних з дебіторською заборгованістю, її оцінки на дату фінансової звітності є необхідною умовою для забезпечення ефективної діяльності та потребує визначення єдиної методики проведення аудиту.

Методологічне забезпечення аудиту дебіторської заборгованості на сьогоднішній час потребує здійснення аудиторських процедур відповідно до критеріїв якості та їх документального оформлення. Документальне оформлення аудиторського процесу та аудиторських процедур, яке є одним із головних компонентів методологічного забезпечення, потребує враховувати галузеві особливості агробізнесу.

Операції, пов'язаних з дебіторською заборгованістю та її достовірне та неупереджене відображення у фінансовій звітності потребують аудиту щодо відповідності до чинного законодавства. Для досягнення впевненості аудитору необхідно визначити методику організації аудиторської перевірки та отримати достатні аудиторські докази. Методика організації передбачає документальне оформлення процесу аудиторської перевірки. Отже, документальне оформлення аудиторської перевірки є незаперечливим фактом, що підтверджується й наявністю спеціального МСА 230 "Документація".

Важливого значення набуває визначення та класифікація документації для організації перевірки дебіторської заборгованості досліджуваного товариства (рис.3.4).

Якісно розроблена програма аудиту повинна передбачати аудиторські процедури для виявлення помилок, відсутність таких процедур у методиці перевірки свідчить про низьку, недостатню якість забезпечення аудиторської перевірки. Нездійснення аудиторської процедури, або неякісне здійснення, що визначається робочим документом, свідчить про неякісне проведення аудиторської перевірки, низький рівень внутрішнього контролю. Якщо аудитор виконав аудиторську процедуру та не виявив порушення, це свідчить про недостатню кваліфікацію аудитора.

Рис. 3.4 – Документування процесу зовнішнього аудиту

Контроль якості аудиту дебіторської заборгованості забезпечується аудиторськими процедурами, метою яких є перевірка тверджень управлінського персоналу щодо достовірності бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності.

Якісні аспекти перевірки, які відповідають твердженням висловленим у фінансовій звітності, згідно МСА це:

— реальність (існування) — дебіторська заборгованість існує на конкретну дату;

— права та зобов'язання — дебіторська заборгованість належить суб'єкту господарювання на конкретну дату;

— наявність — операція або подія, яка стосується дебіторської заборгованості суб'єкта та підтверджена документально.

Для організації аудиторської перевірки визначено документи, які необхідно скласти на кожному етапі аудиторської перевірки. Методологічний

підхід до проведення аудиту дебіторської заборгованості представлено у Програмі аудиту дебіторської заборгованості і може бути проведено тест оцінки системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості. .

Процес аудиту дебіторської заборгованості важливо організувати в певному порядку виконання робіт, а саме поетапно (рис. 3.5).

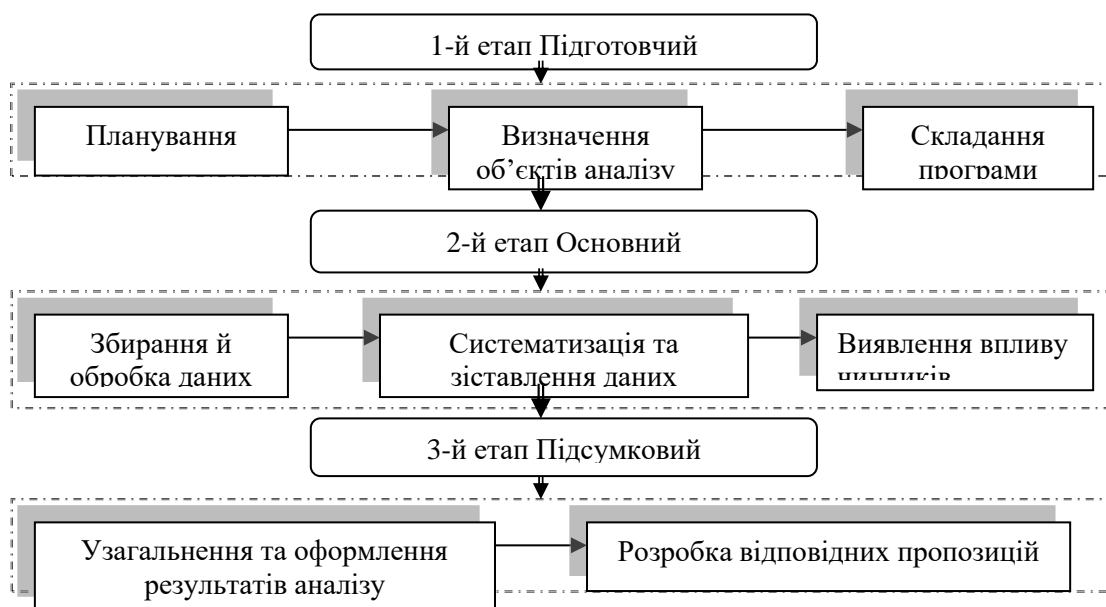

Рис. 3.5 – Етапи організації аудиту дебіторської заборгованості

Аудит дебіторської заборгованості є тим засобом, що може визначити її достовірне відображення у фінансовій звітності, сприяти підвищенню якості зібраної інформації, прозорості та достовірності даних щодо розрахункових операцій, пов'язаних з реалізацією готової агропродукції, товарів робіт та послуг.

Важливо зазначити, що завданням аудиту дебіторської заборгованості є не виявлення механічних помилок співробітників, а виявлення таких відхилень як:

- визначення покупців, які не виконують умови оплати договору (прострочення платежів) та причини виникнення подібних ситуацій;
- ефективність претензійної роботи;
- зловживання посадовими обов'язками співробітників (менеджер продав товар «своєму» клієнту, який не збирається оплачувати товар);

- бухгалтерський облік та аудит грошових коштів, не повернення/нецільове використання підзвітних коштів.

Для проведення аудиту дебіторської заборгованості необхідно:

- облікова політика;
- внутрішні політики;
- договори;
- первинні документи (витратні накладні, акти виконаних робіт);
- розрахунок резерву сумнівних боргів;
- фінансова та податкова звітність (Баланс, Звіт про фінансові результати,
- інші документи, що не увійшли до переліку, але пов'язані з формуванням заборгованості.

Розглянемо запропонований нами план аудиторської перевірки операцій щодо дебіторської заборгованості ТОВ «Дружба СВК» (табл. 3.4)

Таблиця 3.4 - Загальний план аудиту операцій щодо дебіторської заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК»

Заплановані види робіт	Період проведення	Виконавці
1. Перевірка правильності оформлення договорів	25.05.2024	Георгієва Д.В.
2. Аудит створення дебіторської заборгованості – перевірка первинних документів	25.05.2024	Георгієва Д.В.
3. Аудит розрахунків по дебіторській заборгованості	25.05.2024	Георгієва Д.В.
4. Підготовка висновку за результатами перевірки дебіторської заборгованості	25.05.2024	Георгієва Д.В.

Розглянемо узагальнено етапи аудиторської перевірки, які передують аудиту дебіторської заборгованості (рис. 3.6).

Розглянемо порядок аудиту на основі документального відображення в обліку дебіторської заборгованості, де на підставі первинних документів дані про стан товарних розрахункових операцій відображаються в облікових регістрах, які потім використовуються для Головної книги та фінансової звітності (рис. 3.7).

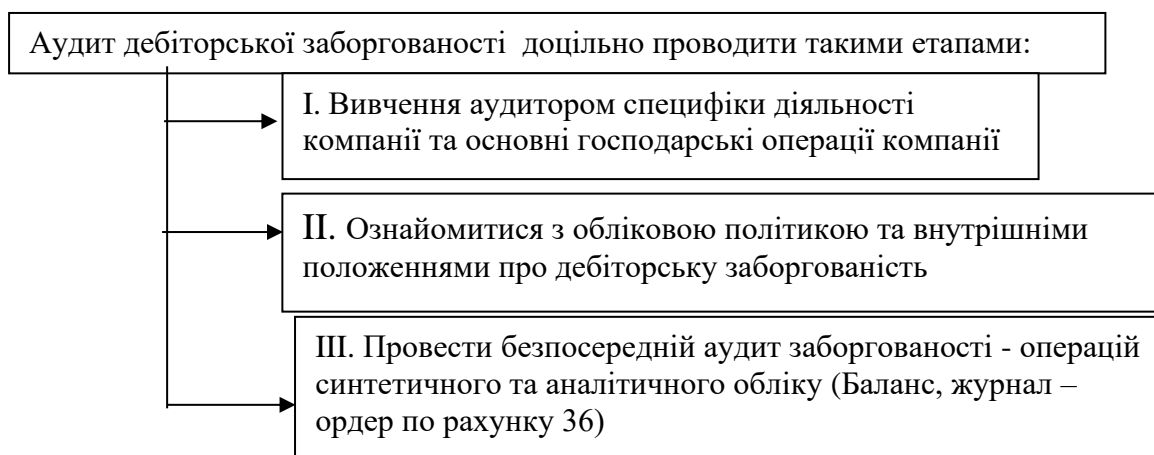

Рис. 3.6 – Етапи аудиторської перевірки дебіторської заборгованості

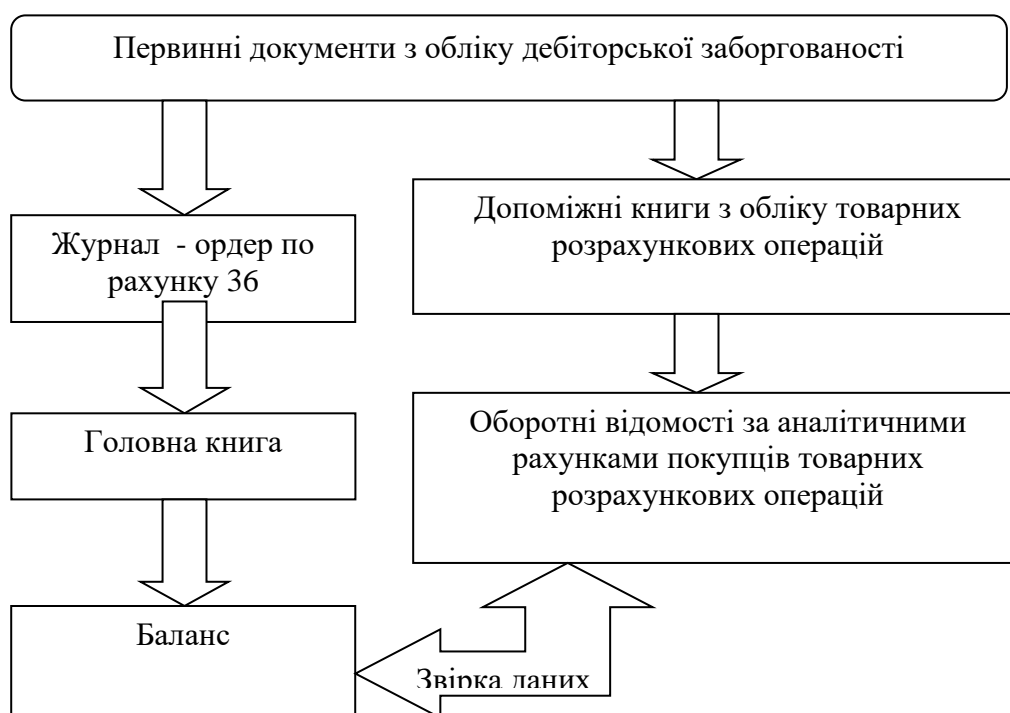

Рис. 3.7 – Аудиторська перевірка порядку відображення операцій

Аудитор зазвичай розпочинає перевірку від загального до конкретного, тобто із ф.№ 1 Баланс, де відображається загальна сума поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги ТОВ «ДРУЖБА СВК».

Доцільно розглянути методику аудиту дебіторської заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК», яку використовує аудитор (табл. 3.5).

Важливо, що при аудиті дебіторською заборгованості аудитор звертає увагу на дотримання розрахунково – платіжної дисципліни. В процесі

проведення аудиторської перевірки дебіторською заборгованості аудитор здійснює тестування господарських операцій. Розглянемо тестування сум поточної дебіторською заборгованості за товари ,роботи ,послуги ,яке проводить аудитор в робочому документі згідно даних Балансу (табл. 3.6).

Таблиця 3.5 - Методика аудиту дебіторської заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК»

Операція	Досліджуване питання	Джерела інформації	Показники, що перевіряються
Одержання активу	Перевірка правильності відображення в обліку товарних розрахункових операцій	Договори, рахунок-фактура, накладна податкова накладна	Своєчасність відвантаження активу за договором. Перехід права власності на актив

Таблиця 3.6 - Тестування аудитором дебіторською заборгованості

Показники	На початок 2022р.	На кінець 2022р.	За даними аудиту	Відхилення
Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги	423	0		немає

Дані таблиці 3.6 свідчать, що поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги відсутня, що потребує від менеджменту прийняття ефективних управлінських рішень для знаходження нових покупців, що сприятиме стабільності фінансового стану товариства. На основі даних тестування аудитор встановлює наскільки внутрішній контроль розрахункових операцій відповідає сучасним вимогам, а облік виконує поставлені перед ним завдання. Якщо виявиться, що ймовірність допущених помилок велика, то необхідно включити в програму перевірки внутрішній контроль.

Дослідивши синтетичний та аналітичний облік товарних розрахунків аудитор може дійти висновку, що облік дебіторської заборгованості відповідає вимогам чинного законодавства та здійснюється відповідно до методології.

З'ясовано, що облік дебіторської заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК» ведеться на синтетичному рахунку 36 «Розрахунки з покупцями», який узагальнює інформацію про дебіторів і сума відображається в Балансі, тоді як

аналітичний облік ведеться в розрізі кожного покупця-дебітора.

За результатом аудиту аудитор може надати такі рекомендації:

1. Розробити політику дебіторської заборгованості, яка дозволить “керувати” нею (встановити поріг значущості операції чи визначити параметри, за якими операція має проходити додатковий контроль).

2. Розробити процедуру та правила звіряння взаєморозрахунків з клієнтами та бюджетом .

3. Автоматизувати розрахунок резерву відпусток (автоматизація облікової системи).

Встановлено, що на момент дослідження аудиторська перевірка дебіторської заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК» не проводилась. Однак варто зауважити, що проведення таких перевірок надає вигоди власнику, зокрема:

- підтвердження правильності бухгалтерської та податкової звітності;
- зниження ризику неповернення грошового фінансування від дебітора;
- аналіз власної платоспроможності та платоспроможності клієнтів;
- зниження ризиків виникнення зловмисних операцій.

Адже проведений аудит сприяє перевірці первинних документів щодо дебіторської заборгованості, визначенню правильності класифікації заборгованості (короткострокова чи довгострокова), підтвердження балансових залишків заборгованості та правильності формування резерву сумнівних боргів.

Висновки до третього розділу

Облікова політика підприємства ТОВ «ДРУЖБА СВК» формується у відповідності з Законом України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” зі змінами та доповненнями а вимогами Національних стандартів (положень) бухгалтерського обліку.

У ТОВ «ДРУЖБА СВК» використовують такі первинні документи з обліку дебіторської заборгованості як акт надання послуг, накладні, прибуткові касові ордери, видаткові касові ордери, авансові звіти, банківські виписки та деякі інші.

Для здійснення окремих господарських операцій, які неможливо оплатити через касу підприємства або через поточний рахунок у банку, підприємство видає працівникам готівкові кошти під звіт. Контроль за дебіторською заборгованістю покладено на головного бухгалтера підприємства.

До основних елементів системи контролю дебіторської заборгованості належать: контроль і облік договорів з покупцями, контроль оформлення реалізації товару, встановлення характеру дебіторської заборгованості.

Методологічне забезпечення аудиту дебіторської заборгованості на сьогоднішній час потребує здійснення аудиторських процедур відповідно до критеріїв якості та їх документального оформлення. Документальне оформлення аудиторського процесу та аудиторських процедур, яке є одним із головних компонентів методологічного забезпечення, потребує враховувати галузеві особливості агробізнесу.

На основі даних тестування аудитор встановлює наскільки внутрішній контроль розрахункових операцій відповідає сучасним вимогам, а облік виконує поставлені перед ним завдання.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Метою написання кваліфікаційної роботи є ознайомлення з практичними та теоретичними питаннями бухгалтерського обліку. За допомогою цієї роботи розкриваються питання обліку операцій з дебіторською заборгованістю та його практичне застосування у ТОВ «ДРУЖБА СВК». Ця робота є своєрідним підсумком здобутих знань та комплексного дослідження обліку заборгованості з різними дебіторами. Це є підсумком знань з теорії фінансового, бухгалтерського обліку, управлінського та податкового обліку, економічного аналізу та організації бухгалтерського обліку.

Дослідивши питання обліку операцій з дебіторської заборгованості можна зробити висновки, щодо актуальності цієї теми. На нашу думку, цьому питанню приділяється надто мала увага порівняно з проблемними питаннями у цій сфері.

Актуальність даної теми полягає у тому, що на сьогодні в Україні вітчизняні товаровиробники зіткаються з проблемами неплатежів. При цьому перед ними постає питання: зберегти обсяги виробництва, збільшуючи при цьому дебіторську заборгованість, або знизити обсяги виробництва контролюючи розміри дебіторської заборгованості на певному рівні. Як вирішуються ці питання ми розглянули на прикладі діяльності ТОВ «ДРУЖБА СВК».

У процесі написання роботи опрацьовано та узагальнено теоретичний і практичний матеріал з обраної тематики із використанням загальнонаукових і специфічних методів пізнання. Методологічною базою наукового дослідження є положення діалектичного методу пізнання явищ і процесів та їх безперервний взаємозв'язок. Основними загальнонауковими методами дослідження, що застосовувалися при написанні роботи, виступали аналіз (для проведення досліджень головних сутнісних характеристик об'єкта дослідження та особливостей його функціонування у контексті тематики дослідження), синтез (для певних узагальнень, важливих для тематики дослідження оціночних параметрів у їхньому взаємозв'язку та взаємозалежності), порівняння (переважно для оцінки поточних і прогнозованих параметрів діяльності об'єкта

дослідження), індукція й дедукція (у процесі постановки завдань дослідження), статистичної обробки інформації та вибірових спостережень (застосовувалися при вивченні первинної документації, реєстрів бухгалтерського обліку а також звітності досліджуваного підприємства).

Чітка організація розрахунків між постачальниками і покупцями безпосередньо впливає на прискорення обертання оборотних активів і своєчасне надходження грошових коштів від реалізації.

Надзвичайно важливим є правильно вести документацію розрахунків: правильно та своєчасно заповнювати первинні документи, договори, всі їх реквізити, в установлені терміни передавати всі документи в бухгалтерію, контролювати всі розрахунки, оплату за продукцію, погашення дебіторської заборгованості. Для усунення недоліків, необхідно покращити систему контролю, дотримуватися вимог П(С)БО, слідкувати за змінами в законодавстві.

Неможливо також ефективно здійснювати господарювання не вивчивши результати діяльності попередніх років. Це здійснюється за допомогою економічного аналізу. Економіст будь-якого профілю повинен володіти навичками аналітичної роботи на підприємстві. Це допоможе його розібратись з результатами попередніх років та удосконалити роботу в майбутньому.

За результатами проведених досліджень, викладених в даній кваліфікаційній роботі, можна зробити наступні висновки про діяльність ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2021-2022 роки.

Фінансовий результат діяльності підприємства в звітному році порівняно з попереднім збільшився на 19023 тис. грн, або в 40,3 рази. Причиною цього стало збільшення прибутку від реалізації продукції на 6905 тис. грн або в 14,0 рази і від іншої операційної діяльності на 12886 тис. грн., негативний вплив здійснило збільшення збитку від іншої діяльності на 83 тис. грн та зменшення прибутку від фінансової діяльності на 685 тис.грн.

Проведений аналіз фінансової діяльності ТОВ «ДРУЖБА СВК» за 2021-2022 рр. дозволяє зробити висновок про наявність тенденції до покращення діяльності підприємства впродовж досліджуваного періоду.

Облікова політика ТОВ «ДРУЖБА СВК» формується у відповідності з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та вимогами Національних стандартів (положень) бухгалтерського обліку.

Варто зазначити, що ТОВ «ДРУЖБА СВК» використовувало програму «1С:Підприємство», яка має відношення до країни агресора. І тому в умовах воєнного часу нами пропонується для автоматизації обліку і аналізу впровадження спеціалізованої програми - MASTER:Агро із розробленим додатком MASTER:ТЕП (техніко-економічні показники), який дозволяє вести планування виробничого завантаження посівних площ на наступний рік згідно зазначених параметрів з можливістю створювати декілька сценаріїв планування для вибору найбільш оптимального варіанту.

Встановлено, що на момент дослідження аудиторська перевірка дебіторської заборгованості ТОВ «ДРУЖБА СВК» не проводилась. Однак варто зауважити, що проведення таких перевірок надає вигоди власнику, зокрема:

- підтвердження правильності бухгалтерської та податкової звітності;
- зниження ризику неповернення грошового фінансування від дебітора;
- аналіз власної платоспроможності та платоспроможності клієнтів;
- зниження ризиків виникнення зловмисних операцій.

Адже проведений аудит сприяє перевірці первинних документів щодо дебіторської заборгованості, визначенню правильності класифікації заборгованості, підтвердження балансових залишків заборгованості та правильності формування резерву сумнівних боргів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження, спрямовані на вдосконалення бухгалтерського обліку, економічного аналізу та аудиту дебіторської заборгованості, можуть бути використані при організації роботи бухгалтерії, аналізу структури та складу дебіторської заборгованості для визначення найбільш дохідних асортиментних груп, окремих товарних одиниць з номенклатури продукції підприємства та управління дебіторською заборгованістю на підприємстві з метою підвищення їх конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. №13-14, №15-16, №17. Ст.109. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44, ст.356 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-IV>
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV. Дата оновлення 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. №73. Дата оновлення 03.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
5. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність»: наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. №628. Дата оновлення 17.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13>
6. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. Дата оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
7. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. Дата оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>
8. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р.

№88. Дата оновлення 09.03.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>

9. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. №879. Дата оновлення 29.07.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>

10. Інструкція щодо застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. №291. Дата оновлення 23.02.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

11. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2004 року / Пер. з англ. мови О.В. Селезньов, О.Л. Ольховікова, О.В.Гик, Т.Ц. Шарашидзе, Л.Й. Юрківська, С.О. Куликов. К.: ТОВ „ІАМЦ АУ „Статус”, 2004. 1028 с.

12. Акімова Н.С. Основні проблеми обліку та внутрішнього аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості / Н.С. Акімова // Науково-технічний збірник . – Харків, 2007. – Вип. 77. – С.268 – 272.

13. Антонюк О.П. Аналіз господарської діяльності: конспект лекцій. Одеса: ОНАХТ, 2018. 89 с.

14. Бондарчук Л.В. Теоретико-методичні основи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості/ Л.В.Бондарчук, Л.М.Васильєва//Науковий вісник Херсонського державного університету.-2016.-№16.-С.135-138

15. Борзенко О.П. Шляхи оптимізації дебіторської заборгованості. // Майбутнє – аудит: Матеріали першої спільної науково-практичної спілки аудиторів України і ВУЗів. – 2004. С.155

16. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. / 3-є вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП „Рута”, 2003. – 444 с.

17. Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т.В., Малюга Н.М., Чижевська Л.В. Бухгалтерський управлінський облік: Підручник для студентів спеціальності

7.050106 „Облік і аудит” вищих закладів. За ред. проф. Ф.Ф.Бутинця; 2-е вид., перероб. і доп. – Житомир: ПП „Рута”, 2002. – 480 с

18. Буфатіна І. Облік дебіторської заборгованості / І. Буфатіна // Все про бухгалтерський облік. – 2010. – № 52. – С. 41-45.

19. Бухгалтерський фінансовий облік: [Підруч. для студ. спец. “Облік і аудит” – 8-ме вид., доп. і перероб.] / За ред.. Ф.Ф.Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2009. – 912 с.

20. Верхоглядова Н.І. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика: [Навч. практич. посіб.] / Н.І.Верхоглядова, В.П.Шило, С.Б.Ільїна та ін. К.: Центр учбової літератури, 2010. 536 с.

21. Гнатенко Є.П. Сучасні методики аналізу дебіторської заборгованості/Є.П.Гнатенко, А.М.Лебедик//Молодий вчений.-2016.- №11(38).- С.562-565.

22. Городянська Л. Особливості організації обліку дебіторської заборгованості на підприємстві. / Л.Городянська / Бухгалтерський облік і аудит. 2007. № 6. С. 9-16.

23. Грабова Н.М., Кривоносов Ю.Г. Облік основних господарських операцій в бухгалтерських проводках: Навч. посібник: 3-є вид. допов. – К.: А.С.К., 2001. 416с.

24. Дмітрієва Ю.В. Пропозиції щодо створення резерву сумнівних боргів // Матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернетконференції «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» 29-30 жовтня 2020 р. : В 2 т. – Том 1. – Дніпро : Видавничо-поліграфічний центр «Гарант СВ», 2020. – С. 49-50.

25. Жарнікова В.В. Облік розрахунків з покупцями: систематизація поглядів та перспективи досліджень/В.В.Жарнікова//Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій.-2018р.-№2.-С.48-63

26. Зінченко О.В. Економічна сутність та класифікація дебіторської заборгованості для потреб облікової системи підприємства/Зінченко О.В., Крутих О.В.//Бухгалтерський облік, аналіз та аудит.-2018.-№25.-С.819-825

27. Ільїна С.Б. Основи аудиту: Навчально-практичний посібник. – К.: Кондор, 2006 р. – 378 с.
28. Кривоконь О.С. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством/О.С.Кривоконь, Н.І.Коваль//Інноваційна економіка: Всеукраїнський науково-виробничий журнал.-2012.-№3.-С164-166
29. Кручак Л.В. Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання. Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільський національний економічний університет, 2016. С. 93-98.
30. Кручак Л.В. Методика аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством/Л.В.Кручак//Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.-2019.-№5(29).-С.161-165.
31. Лігоненко Л.О., Новікова Н.М. Управління дебіторською заборгованістю підприємства: Навч. посіб. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 275 с.
32. Малюга Н.М. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів./ за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 476с.
33. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості і етики: Видання 2006р./Пер.зангл.мови О.В.Селезньов, О.Л.Ольховікова, О.В.Гик, Т.Ц.Шарашидзе, Л.Й.Юрківська, С.О.Куліков.-К.:ТОВ «ІАМЦ АУ «СТАТУС», 2006.-1028с
34. Москалюк Т.О. Облік та контроль дебіторської заборгованості: існуючі проблеми та шляхи їх вирішення/Т.О.Москалюк//Вісник Національного університету «Львівська політехніка».-2012р.-№721.-С.173- 178
35. Мулик Т.О. Аналітичне забезпечення заборгованості підприємства в умовах антикризового управління/Т.О.Мулик, О.Ф.Томчук, Л.І.Федоришина//Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.-2019.-№1.-С.146-160

36. Мягких І.М. Методичний підхід до аналізу та оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості як складових управління фінансової стійкості авіакомпаній України. Міжнародний науково-виробничий журнал: Сталий розвиток економіки. 2013. № 4 (21). С. 255-262.

37. Нашкерська Г. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги. Бухгалтерський облік і аудит. 2009. № 11. С.31-37

38. Некрасенко Л.А. Шляхи оптимізації дебіторської заборгованості підприємства/ Л.А.Некрасенко//Економічний простір.-2012.-№12.-С.27-34

39. О.Б. Аналітичне забезпечення управління заборгованістю підприємства//О.Б.Волович//Українська академія друкарства.-2013.-№19.- С.12-18.

40. Осмятченко В.О. Бухгалтерський облік в умовах застосування інформаційних технологій : [монографія] / В.О. Осмятченко. – К. : КНЕУ, 2010. – 263 с.

41. Пасінович І.І. Актуальні проблеми аналізу і управління дебіторською заборгованістю підприємства[Електронний ресурс]/ І.І.Пасінович, О.М.Шевчук //Економіка. Управління. Інновації.-2013.-№2(10) URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_65

42. Підвисоцька Л.Я. Аналітичні інструменти в контролі дебіторської заборгованості для забезпечення безперервності діяльності /Л.Я.Підвисоцька//Ефективна економіка.-2017.-№11.-С.155-161.

43. Словник-довідник фінансиста АПК / Під ред. Саблука П.Т. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 1997.–234 с. 78

44. Сопко В.В., Шило В.П., Верхоглядова Н.І., Ільїна С.Б., Баул О.М. Організація і методика проведення аудиту: Навчально-практичний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 624

45. Чорненька О.Б. Основні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління заборгованістю підприємства/О.Б.Чорненька//Наукові записки.-2016р.-№1(52).-С.226-234.